

Najbolje je da svi misle da si njihov“: kulturno-antropološka analiza studentskih politika u okviru studentskog zbora

Meštrović, Tin

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:613685>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Sveučilišni diplomski studij

Etnologija i antropologija

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za etnologiju i antropologiju
Sveučilišni diplomski studij
Etnologija i antropologija

„Najbolje je da svi misle da si njihov“: kulturno-antropološka analiza studentskih politika
u okviru studentskog zbora

Diplomski rad

Student/ica:
Tin Meštrović

Mentor/ica:
Prof. dr. sc. Senka Božić Vrbančić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Tin Meštrović**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom „**Najbolje je da svi misle da si njihov**“: **kulturno-antropološka analiza studentskih politika u okviru studentskog zbora** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. rujna 2024.

Sadržaj

1.Uvod.....	1
1.1.Habitus studentskih predstavnika	2
2.Volontiranje u ulozi studentskog predstavnika	4
3.Povijesni pregled i perspektive studentskog predstavništva.....	6
4.Studentsko predstavništvo u RH.....	11
5. Iskustva studentskih predstavnika s „terena“.....	16
5.1.Počeci volontiranja kao studentski predstavnik i prethodna iskustva u volontiranju ...	16
5.2.Identificiranje sa studentima	21
5.3.Identificiranje s ostatkom Sveučilišne zajednice	25
5.4.Promjene uzrokovane studentskim predstavništvom.....	27
5.5. Samoprocjena volonterskog doprinosa	33
5.6. Politika nakon studentske politike	35
5.7. Oblikujuća uloga studentskog predstavništva.....	40
6.Zaključak.....	44
7.Literatura.....	47

„Najbolje je da svi misle da si njihov“: kulturno-antropološka analiza studentskih politika u okviru studentskog zbora

Sažetak

Cilj ovog rada je kritički se osvrnuti na volontiranje u ulozi studentskog predstavnika. Uz pitanje „Što je uopće studentski predstavnik i na koji način djeluje u okvirima neoliberalnih politika obrazovanja?“, nameće se široka paleta drugih pitanja poput: „Kako pojedinac postaje studentskim predstavnikom ili bolje rečeno kako se odlučuje za taj podvig?“, „Na koji način u trenutnoj društvenoj atmosferi studentski predstavnici sami sebe percipiraju u odnosu na kolege studente?“, Kakav utjecaj na njih, obitelj i prijatelje ima funkcija na koju su izabrani?“, „Kako njihov angažman u takvom obliku demokratskog procesa, utječe na njihovo mišljenje i želju za bavljenjem politikom kroz stranački sustav?“. Odgovore na ta pitanja pokušavam dati u ovom diplomskom radu kroz analizu intervjua provedenih sa studentskim predstavnicima s više Sveučilišta u RH a koji su ujedno bili i članovi Hrvatskog studentskog zbora i kroz vlastito iskustvo bavljenja studentskim predstavništvom.

Ključne riječi: *studentsko predstavništvo, studentske politike, volonterstvo, politika*

"It's best if everyone thinks you're on their side": A cultural-anthropological analysis of student politics within the student council.

Abstract

The aim of this paper is to critically reflect on volunteering in the role of a student representative. Along with the question, "What is a student representative, and how do they operate within the framework of neoliberal education policies?", a wide range of other questions arises, such as: "How does one become a student representative, or rather, how does one decide to undertake this role?", "How do student representatives perceive themselves in relation to their fellow students in the current social atmosphere?", "What impact does the position they have been elected to have on them, their family, and friends?", "How does their involvement in such a form of democratic process influence their views and aspirations for engaging in politics through the party system?". I attempt to provide answers to these questions in this thesis through an analysis of interviews conducted with student representatives from several universities in Croatia, who were also members of the Croatian Student Council, as well as through my own experience in student representation.

Keywords: *student representation, student politics, volunteering, politics*

1.UVOD

Ispreplitanje slobodnog vremena i obveza često je balansiranje između zabavnih hobija i ozbiljnih obveza s kojima se pojedinac susreće za cijelo vrijeme svog postojanja. U ovom radu naglasak će biti na kulturno-antropološkom pogledu na koncept ispunjavanja slobodnog vremena kroz volontiranje u svojstvu studentskog predstavnika. Sukladno Zakonu o studentskom zboru i drugim studentskim organizacijama iz 2007. godine svako visoko učilište mora imati studentske predstavnike koji su izabrani provođenjem studentskih izbora. Primarna zadaća studentskih predstavnika je predstavljanje studenata i zastupanje njihovog interesa kroz sudjelovanje u tijelima visokog učilišta. Studenti kao podgrupa mladih su uvijek smatrani progresivnom silom koja kritički promišlja o aktualnim događanjima u društvu i zajednici koja ih okružuje. Iz tog razloga su njihova kretanja u sferi aktivizma i političke participacije iznimno značajna za društvo, pogotovo kad se u obzir uzme da će trenutni studenti preuzeti najviša mjesta u društvu u budućnosti (Ilišin, 2008).

Ovim radom želi se pružiti uvid u motive, doživljaje i iskustva studentskih predstavnika koje su formirali bavljenjem studentskim predstavništvom. Cilj rada je prikazati ovakav oblik demokratskog predstavljanja i osvrnuti se na učinke koje on ima na aktere koji se njime bave, uz fokus na stjecanje vještina, formiranje stavova prema studentskom predstavništvu i utjecaj na formiranje identiteta i interesa za daljnjim političkim djelovanjem. Rad se temelji na prikupljenim podacima kroz intervju sa studentskim predstavnicima u Hrvatskom studentskom zboru, koji dolaze s različitih sveučilišta. Uz intervju sa studentskim predstavnicima, svoje terensko iskustvo temeljim na metodi promatranja sa sudjelovanjem jer sam i sam djelovao u ulozi studentskog predstavnika na Sveučilištu u Zadru kroz dva mandata 2019./2021. i 2021/2023., te je moj rad ujedno i autoetnografski. Autoetnografija kao metoda u antropologiji ima dugu povijest, a primarno se odnosi na istraživačevu samorefleksivnost (Reed-Danahay, 1997.). Po Andrew Sparksu autoetnografija je personalizirani prikaz koji u velikoj mjeri ovisi o autoru/istraživaču kako bi se što više omogućilo razumijevanje određene teme, tj. problema koji se istražuje (2000.). Ovaj oblik istraživanja pruža priliku istraživaču da ispita samog sebe, kao i sve ono što ga je oblikovalo u određenom kontekstu. Ona se ne odnosi samo na jedan događaj, upravo suprotno, ona omogućuje istraživaču da se u analizi osloni na fragmente svog iskustva kako bi doprinjeo razumijevanju određene tematike (Boylorn, Orbe, 2014). Stoga se u radu isprepliću fragmenti mog osobnog iskustva kao studentskog predstavnika na Sveučilištu u Zadru s temama koje su otvorili moji sugovornici i sugovornice.

Isto tako ovdje je važno napomenuti da sam svjestan da je moje osobno iskustvo u studentskom predstavništvu utjecalo i na način na koji sam vodio intervju s mojim sugovornicima, kao i na njihove odgovore. Intervjuirao sam četiri studenta s različitih sveučilišta u Republici Hrvatskoj, a ono što je značajno je da su njih četvero bili članovi Hrvatskog studentskog zbora, tj. predstavljali su studentski zbor svog sveučilišta u nacionalnom studentskom zboru i to u period kad je u tom tijelu aktivno sudjelovalo devet članova. Kao relevantnu literaturu u radu koristio sam u najvećoj mjeri literaturu koja se bavi pitanjem studentskog volontiranja i općenito studentske participativnosti u sveučilišnim tijelima, uz napomenu da prema mojim saznanjima u Hrvatskoj takve literature nema puno, pogotovo kada govorimo o antropološkoj perspektivi, tj. fokusu na doživljaje i iskustva studentskih predstavnika. Stoga ovaj rad, iako samo djelomično i u određenom povijesnom kontekstu, otvara pitanja za raspravu koja nužno zahtijevaju dalju razradu i istraživanje.

Rad je podijeljen na poglavlja koja se odnose na Povijest i perspektive studentskog predstavništva kroz povijest i trenutne postavke u RH te poglavlja koja se fokusiraju na građu dobivenu kroz intervju i moja vlastita iskustva koja obrađuju doživljaje o studentskom predstavništvu samih studentskih predstavnika.

1.1.Habitus studentskih predstavnika

Pierre Bourdieu (1977.), razvio je pojam habitusa kako bi objasnio kako društvene strukture oblikuju individualna djelovanja i misli. Habitus predstavlja skup duboko ukorijenjenih sklonosti, ponašanja i perspektiva koje su rezultat životnih iskustava i socijalizacije unutar određene društvene grupe ili klase. Ove sklonosti ne odnose se samo na način na koji pojedinci pasivno promatraju svijet već i na način na koji u njemu djeluju aktivno. Na taj način habitus ne oblikuje samo osobne preferencije, već i ono što pojedinac smatra mogućim legitimnim i poželjnim. Kad ovaj pojam primijenimo na studentsko predstavništvo, možemo ga koristiti kako bismo razumjeli kontekst unutar kojeg djeluju studentski predstavnici. Svaki studentski predstavnik dolazi iz različite socijalne pozadine, koje oblikuju njihov habitus i način na koji pristupaju svojoj ulozi u predstavničkim tijelima. Njihov habitus formiran je od najranije dobi kroz obiteljski odgoj, obrazovanje kulturne norme, prethodna iskustva u socijalnim grupama i

sve ostale odrednice koje utječu na pojedinca. Upravo taj njihov habitus utječe na koji način se studentski predstavnici nose sa svojom ulogom, kako komuniciraju s ostalim studentima i administracijom i na koji način oblikuju svoje ciljeve i prioritete pri donošenju odluka.

Važan faktor jest društvena atmosfera u kojoj se odvija studentsko predstavništvo jer i ona oblikuje način na koji studentski predstavnici percipiraju i interpretiraju svoje uloge. Primjerice ako je društvena atmosfera obilježena aktivizmom, društvenom pravdom i kritikom postojećih struktura moći, habitus predstavnika će biti formiran kroz jedne vrijednosti. Na drugu stranu ako je okruženje takvo da prevladava apatična atmosfera i manjak angažmana, habitus može biti pasivan i usmjeren na pragmatične ciljeve bez šireg društvenog aktivizma. Značajnu ulogu pri tome igra način na koje su sveučilišta kao institucije strukturirane. U modernim sustavima gdje se odluke donose birokratski i centralizirano uz pritisak neoliberalizma studentski predstavnici često imaju ograničen prostor za djelovanje jer se upravljanje temelji na hijerarhijskim strukturama moći koje oblikuju položaj i mogućnosti predstavnika. Neoliberalizacija tržišta obrazovanja promijenila je okruženje unutar kojeg predstavnici djeluju jer se sveučilišta kao i ostala visoka učilišta vode ekonomskim principima što rezultira time da se studentski predstavnici moraju nositi s trendovima kao što su komodifikacija obrazovanja, smanjenje financiranja, povećanja školarina i fokus na zapošljivost (Giroux 2014). Odnosno, dolazi do promjene pogleda na obrazovanje koje se više ne gleda kao nešto što potiče intelektualni razvoj već kao nešto što naglašava tržišnu vrijednost. Takvi trendovi uvjetuju i promjene ili prilagodbe samih studenata takvom tržištu. Jedna od vidljivih promjena jest ta da studenti sve više sudjeluju na tržištu rada dok još studiraju u raznim oblicima onoga što se naziva prekarni rad. Prekarnost se tumači kao rezultat neoliberalnih ekonomskih politika koje su dovele do povećanja nesigurnosti na tržištu rada kroz neformalni rad, jeftinu i zamjenjivu radnu snagu, rada na određeno i ostalih oblika nesigurnog zaposlenja (Božić Vrbančić, 2023). Na takav prekarni rad studenti su prisiljeni kako bi platili troškove studiranja, prehrane i smještaja dok studiraju.

Također uloga studentskog predstavnika je duboko određena načinom na koji studentski predstavnici percipiraju svoju ulogu u kontekstu studentske zajednice kao i šire akademske zajednice kao i položaj unutar institucije u kojoj djeluju. Prema Bourdieuovom mišljenju, njihovo ponašanje možemo promatrati kroz prizmu njihovog habitusa ali također bitna odrednica je njihov socijalni, kulturni i obrazovni kapital. Tako studentski predstavnici iz različitih društvenih pozadina mogu imati potpuno različite pristupe i prioritete u svom radu,

kao i različite stilove vođenja i predstavljanja interesa svojih kolega. Njihov kapital na taj način određuje njihov položaj i utjecaj na polju studentskog predstavništva koje uključuje ne samo odnose među studentima i akademskim osobljem, već i šire institucionalizirane strukture i društvene sile. Njihova pozicija unutar tog polja nije samo formalna uloga, već same dispozicije kroz sklonosti i ponašanja uvjetuju pozicioniranje studentskih predstavnika unutar tog polja.

2.VOLONTIRANJE U ULOZI STUDENTSKOG PREDSTAVNIKA

Beck (2003) jednostavno opisuje volonterski rad kao važno djelovanje kojim ljudi dugoročno pružaju pomoć drugima, a osnova tog djelovanja jest empatija i altruizam. Istraživanja kojima je fokus na dobrobiti izvannastavnih aktivnosti, u većem se broju odnose na učenike osnovne i srednje škole, a puno rjeđe i na studente. Naravno, možemo uočiti da su studenti za razliku od mlađih skupina zaokupljeni mišlju o osamostaljenju za koje je često potreban pronalazak izvora prihoda kroz zaposlenje što ostavlja manje vremena za volontiranje u odnosu na srednjoškolce primjerice. Fisher (2012) zaključuje da istraživanja pokazuju kako mladi ljudi koji dolaze iz obitelji višeg socioekonomskog statusa su skloni češće pratiti i pričati o politici, pa čak i glasati na izborima. Također oni su manje zaokupljeni brigom oko priskrbljivanja sredstava za život i radu uz studij pa im ostaje više vremena za izvannastavne aktivnosti poput studentskog predstavništva. Ostali kolege pogotovo u društvima gdje obrazovanje ne financira ili barem ne sufinancira država nalaze se u situaciji da moraju uložiti trud i vrijeme u posao koji će im osigurati primanja kako bi mogli podmirivati životne troškove i troškove studiranja (Weiss i sur. 2012). Na taj način studentsko predstavništvo možemo promatrati kao nešto što može biti rezervirano za one koji su u mogućnosti da se njime bave zbog posredovanja pogodnih društvenih i socijalnih okolnosti.

Na drugu stranu prema Kuh i suradnicima (2006) sudjelovanje studenta u volonterskim i izvannastavnim aktivnostima pozitivno se odražava na želju za dovršavanje studija i akademskim postignućima. Osim toga, Astin (1993, prema: Kuh i sur., 2006) pronalazi važnom socijalizaciju s kolegama za vrijeme studija. Štoviše smatra kako je to jedna od bitnijih odrednica uspjeha studenta za vrijeme studija. Astin (1993, prema: Kuh i sur., 2006) u popis aktivnosti koje vršnjaci provode zajedno i koje se pozitivno odražavaju na studij između ostalog navodi sudjelovanje u radu studentskih udruga i organizacija kao i izvršavanje uloge

studentskog predstavnika. Kuh i suradnici (2006.) su zaključuju kako je sudjelovanje u volonterskim aktivnostima tijekom studiranja često rezultira sličnim proaktivnim i vrijednim ponašanjem i nakon završetka studija. Također se pokazalo i da socijalizacija s različitim studentima kroz volontiranje, utječe na razumijevanje i prihvaćanje različitosti, pogotovo pridonosi: svijesti o sebi, autonomnosti, samopouzdanju, osjećaju svrhe i razvoju socijalnih vještina (Pascarella i Terenzini, 2005, prema: Kuh i sur., 2006). Volontiranjem i radom u studentskim organizacijama dolazi do razvoja vještina koje se na mogu razviti isključivo kroz nastavu poput: vještina vođenja, upravljanja i donošenja odluka. Kod studenata viših godina studija koji su bili uključeni u političke, društvene i ostale izvannastavne aktivnosti došlo je do povećanja kognitivnih sposobnosti, apstraktnog mišljenja i primjena naučenih principa i metoda. Već spomenuto iskustvo vođenja u studentskim organizacijama značajno koristi studentima viših godina u razvoju vještina koje će im biti od velike važnosti za karijerni razvoj i buduća zaposlenja (Astin, Sax, and Avalos 1999, prema: Kuh i sur., 2006).

Naposljetku, svaka aktivnost pojedinca koju u kojoj provodi dio svoga vremena na neki način utječe na formiranje njegovog identiteta. Identitet je složen skup određenih vrijednosti koje svakog pojedinca na neki način određuju ili za koje on misli da ga određuju. Identitet je realno postojeći sklop ekonomskih, političkih i socijalnih i kulturnih dimenzija za koje Kalanj (2003) primjećuje da u slobodnoj interpretaciji osobni identitet možemo odrediti Bourdieovim terminom identitetnog habitusa jer podrazumijeva sustav čovjekove uklopljenosti u društveni prostor. Habitus i identitet su povezani jer habitus oblikuje ne samo ponašanje pojedinca, već i njegovu percepciju sebe i svoje uloge u društvu. Identitet studentskih predstavnika ne razvija se izolirano, on je rezultat iskustva, normi i obrazovnih praksi koje su internalizirani tijekom svog obrazovanja. Kroz habitus studenti preuzimaju određene dispozicije koje oblikuju njihov identitet kao studentskog predstavnika gdje njihova sklonost prema određenim oblicima ponašanja i pristupu zastupanja studenata proizlazi iz internaliziranih struktura, a istovremeno te dispozicije djeluju kao filter kroz koji oblikuju svoj identitet kao predvodnici, pregovarači ili zastupnici studentskih interesa. Kalanj (2003.) primjećuje kako istu Giddens definira kao način mišljenja o sebi na način da se to mišljenje mijenja u prostoru i vremenu. Kalanj (2003) nastavlja, kako identitet živi kao projekt koji se gradi na osnovi onoga što mislimo da jesmo kroz naše percipiranje trenutnih i budućih okolnosti. Castells (2002, prema Kalanj, 2010) smatra identitete kao primarnu kategoriju ljudskog iskustva koja ima snagu neovisno o našoj volji ili osporavanju te stoga govori o moći identiteta. Identitet je značenjski obilježen referencijalnošću jer proizlazi iz strukturirane i nataložene svijesti o individualnom jastvu i

kolektivnoj pripadnosti te granicama na koje nas ta pripadnost obvezuje (Fuchs, 2001; Wieworka, 2008, prema Kalanj, 2010).

U suprotnosti od mišljenja kako identitet označava subjekt koji sebe određuje u odnosu na objekt, Altaras Penda, (2005) smatra da identitetom razotkrivamo socijalno-kulturne i sve razlike prema drugima, identitet pojedinca nije nastao iz drugih već ono što je u fokusu individualnog identiteta jest upravo iskustvo življenja koje kao posljedicu ima formiranje identiteta kod pojedinca. Pojedinac na taj način gradi sebe kroz prizmu identiteta i životnog iskustva. Bitan dio tog iskustva je djelatnost koju pojedinac radi kako bi se materijalno osigurao ali također u to iskustvo koje pojedinca izgrađuje ulazi i onaj neplaćeni rad, odnosno volontiranje. Volontiranje ima jednu vrlo jasnu dimenziju oblikovanja identiteta jer svaki vid volonterstva je dobrovoljan i kao takav podrazumijeva unutarnju motiviranost pojedinca za oblikovanjem sebe i djelovanjem u sferi u kojoj se ta volonterska djelatnost nalazi. U primjeru ovog rada pratit ćemo na koji način volontiranje u Studentskom zboru oblikuje pojedince s kojima sam imao prilike provesti intervju.

3. POVIJESNI PREGLED I PERSPEKTIVE STUDENTSKOG PREDSTAVNIŠTVA

Kako bi stekli bolji uvid u studentsko predstavništvo potrebno je shvatiti njegove začetke. Pregled literature o povijesti sudjelovanja i zastupanja studenata ukazuje na to da su studenti bili uključeni u oblike upravljanja sveučilištima već stotinama godina. Cardozier (1968) ističe da želja studenata za predstavljanjem u upravnim tijelima Sveučilišta uz samoodređenje ima svoje prethodnike u srednjovjekovnim sveučilištima. Postupnim razvojem studentskog predstavništva kroz godine dolazimo do trenutnog stanja.

Primjerice, tijekom trinaestog i četrnaestog stoljeća, Sveučilište u Bologni smatralo se prototipom studentske kontrole na ranim europskim sveučilištima. Studenti koji su pohađali sveučilište su uglavnom bili stranci što je dovelo do potrebe da se grupiraju po nacionalnoj pripadnosti u svrhu samozaštite u kolektive nazvane "nacije". Prema Rashdallu (1936., prema Cardozier, 1968.), ove nacije su bile službeno priznate te su birale svoje studente savjetnike, koji su potom birali rektora, koji je također bio student sveučilišta. U Francuskom Toulouseu su studenti također birali rektora ali rektor je morao biti iz redova nastavnika. Vidljivo je da su

studenti uživali veliku moć unutar sveučilišta, što se manifestiralo na činjenicu da su uspostavljali pravila koja su se primjenjivala ne samo na studente, već i na njihove profesore i stanodavce (Cardozier, 1968.).

Prema Cardozieru (1968), tijekom petnaestog stoljeća, profesori su umjesto studenata obnašali dužnost voditelja studentskih domova, te su se uvela različita pravila i propisi kojima se kontrola prebacila sa studenta na fakultet. Razvoj studentske demokracije i širenje ideja koje su vladale u to vrijeme najbolje se vidi na primjeru razvoja studentskog predstavništva u Sjedinjenim Američkim Državama koji je pod utjecajem njemačke školske i istraživačke tradicije (Klopf, 1960). Naime, mnogi američki odgojitelji 18. i 19. stoljeća prošli su svoju obrazovnu izobrazbu u njemačkim ustanovama koje nisu imale oblik uprave kojim u visokom udjelu sudjeluju studenti, već je upravljanje bilo dominantno predodređeno nastavnom osoblju, što je potaknulo prenošenje kontrole na fakultet i rezultirao oblikovanjem početnih faza demokratskih procesa na kolonijalnim koledžima u Americi.

Tijekom post-revolucionarnog razdoblja i ranog 19. stoljeća u SAD-u, neuspješno se pokušalo uvođenja studentskog predstavništva na nekoliko ustanova poput: William and Mary, Trinity, Oberlin, Yale i Union (McGuire, 1960). Model studentskog predstavništva koji se pokušao uvesti je bio sličan planovima Thomasa Jeffersona na Sveučilištu Virginia, koji je uključivao studentsku samoupravu i visoku razinu individualne slobode jer je Jefferson imao uvjerenje kako će sudjelovanje studenata u studentskom predstavništvu pružiti potrebno iskustvo za postizanje statusa dobrih budućih građana (Falvey, 1952.). Pokazalo se kako je za takav eksperiment bilo prerano jer prema Falveyju (1952.) tek krajem 19. st. Dolazi do povećanja važnosti i brojnosti studentskih vlada zbog povećanja izvannastavnih aktivnosti na kampusu koje studentska vlada pomaže studentima organizirati, a koje nisu pod izravnim nadzorom fakulteta. Do kraja 19. stoljeća, sudjelovanje studenata u institucionalnom upravljanju se rasprostranilo i česta su studentska upravna tijela na kampusima koja postaju spremna za reformaciju svog djelovanja početkom 20 stoljeća.

Tijekom 20. stoljeća, sudjelovanje studenata u institucionalnom upravljanju je prošireno i povećano od svojih temelja utemeljenih krajem 19. stoljeća. Ovaj sve veći angažman studenata rezultat je zajedničkih napora studenata, fakulteta i administracije. Crane (u Vaccaro & Covert, 1969) primijetio je da su odgovornosti koje su studenti preuzeli u raznim organizacijama, poput klubova, književnih društava i atletike, krajem 19. stoljeća doveli do toga da su institucije

delegirale studentima neke izravne odgovornosti za upravljanje vlastitim poslovima. Edwards, Altman i Fisher (Falvey, 1952) proveli su istraživanje 1923. godine o studentskom raspoloženju na 23 koledža i sveučilišta. Iako je studentska vlada postojala na svim institucijama, istraživači su primijetili neujednačene prakse djelovanja i ne sistematiziranost. McKown (1944.) je uspio pronaći zajedničke nazivnike u sudjelovanju studenata u radu Sveučilišta u prvoj polovini 20. stoljeća s tri najčešća područja odgovornosti koja su tada bila prisutna u gotovo svim koledžima i sveučilištima. Područje koje se pripisuje studentskom tijelu je samo odgovornost za organizaciju, promociju i rukovanje takozvanim izvannastavnim aktivnostima.

Nakon Drugog svjetskog rata studenti preuzeli više odgovornosti za svoje aktivnosti izvan učionice i dodatno su uključeni u institucionalno upravljanje. Carr (1959) je smatrao kako su na promjene utjecali: (a) dolazak veterana nakon rata, (b) stajalište o studentskom osoblju, (c) rastuća zabrinutost za demokraciju, (d) veći interes od strane vlasti i (e) povećani interes studenata za sudjelovanje. Često navođeni i još uvijek korišteni ciljevi studentskog sudjelovanja nastali u tom periodu kako ih je oblikovala Falvey (1952) su: (1) obuka za građanstvo, (2) obrazovanje za odgovornost, (3) iskustvo u donošenju politika, (4) pružanje mogućnosti za izražavanje studenata, (5) razvoj vođa i sljedbenika te (6) obuka za vodstvo i demokraciju.

Williamson i Cowan (1966) u svom istraživanju utvrđuju mali pomak u odnosu na istraživanja u prvoj polovici 20. stoljeća jer rezultati studije, provedene u proljeće 1961. godine prikazali su studentske vlade kao tijela s tri najčešće percipirane funkcije: nadgledanje sveučilišnih izbora, vođenje orijentacije za bruce i organizacija društvenih događaja. Odnosno primjećuje se veće područje djelovanja i veća odgovornost u samoorganiziranju koje prema Williamson i Cowan imaju za cilj pet funkcija: društvenu, društveno-regulativnu, političko-regulativnu, participativnu i izražajnu.

U literaturi se kao i uvijek pojavljuju suprotstavljeni stavovi o tome imaju li studenti potrebnu zrelost i iskustvo da sudjeluju u upravljanju institucijom. Posljedično tome se započinje i rasprava u kojem dijelu odlučivanja bi studenti trebali sudjelovati i na koji način. Lunn (1957) je primjerice o ulozi studenata u oblikovanju politika na visokim učilištima u Americi smatrao kako su najdugovječniji primjeri participacije bili prisutni gdje je koncept studentske uprave zamijenjen konceptom zajedničke uprave jer je smatrao da neovisna studentska uprava, iako nudi sudjelovanje studenata u obuci za demokratsko vođenje, ne garantira sudjelovanje

studentata osim ako nisu dostupni i drugi kanali komunikacije. Lunn je čak smatrao kako studenti mogu sudjelovati u raznim područjima općeg upravljanja institucijom, uključujući procjenu, odabir i promociju fakulteta i administrativnih službenika, sveučilišne zemljišta i objekte, financije, kalendar sveučilišta, kulturne programe i dugoročno oblikovanje institucijskih politika.

Suprotno mišljenje primjerice ima Kerlinger (1968) koji primjećuje da je iako je zanos studentata od Free speech pokreta 1965. na Sveučilištu Kalifornija u Berkeleyu hvalevrijedan, ne bi ga trebalo dopustiti da ide predaleko, na primjer, u područje obrazovne politike, za koju smatra da je odgovornost fakulteta. Područja odlučivanja u kojima su studenti dopušteni sudjelovati trebala bi biti vođena načelima legitimnosti, stručnosti i odgovornosti. Prema Kerlingeru, studenti ne bi mogli legitimno sudjelovati u obrazovnom odlučivanju institucije zbog nedostatka potrebne stručnosti i osjećaja odgovornosti. Kerlingerova pozicija isključivanja studentata iz ovog ključnog dijela odlučivanja temeljila se na njegovom vjerovanju da sveučilište nije politička institucija i da bi njegovo pretvaranje u takvu samo odvrtilo od temeljnih ciljeva i vrijednosti. Sanford (1970) je pak uputio kritiku da oni koji su odgovorni za obrazovne nemaju razumijevanje za studente te da nema razloga zašto studenti ne bi trebali imati glas u raspravama svih sveučilišnih odbora, uključujući one koji biraju predsjednike, zapošljavaju i promoviraju profesore te oblikuju kurikulum.

U Jugoslaviji je primjerice stanje po studentskim pitanjima negdje po strani do studentskog pokreta koji se dogodio 1968. Studentski pokret u Jugoslaviji je ponajprije zagovarao parole socijalne jednakosti, dok je dio studentata u Zagrebu iznosio i zahtjev o hrvatskoj nacionalnoj emancipaciji. Studentska pobuna nije bila potaknuta isključivo događajima na Zapadu već je imala uzroke u rastu društvene nejednakosti izazvanom jugoslavenskom privrednom reformom 1965. godine i djelovanje tržišnih mehanizama povećalo je socijalne probleme i smanjilo mogućnost obrazovanja siromašnijim slojevima. J. B. Tito obratio se studentima govorom na televiziji te je uspio umiriti studente koji su se nakon njegova govora razišli i revolt se završio. Prosvjednici su bili izbačeni iz Komunističke partije dok su neki bili i osuđeni i zatvorski kažnjeni.

Keyes (1968) ima umjereniji pristup i smatra kako je preduvjet dijalog, razgovor i kompromis tri tabora: studentata, fakulteta i administracije koji bi trebali težiti suradničkom partnerstvu. Studenti bi trebali sudjelovati u upravljanju institucijom iz moralno-demokratskih razloga jer

pripadaju zajednici i trebali bi biti konzultirani ili imati pravo na žalbu na odluke koje ih se tiču ali shvaća da partnerstvo između studenata, fakulteta i administracije ne može biti naređeno, odnos bi trebao biti promatran, definiran i ponovno definiran na način koji odgovara svima. Williamson i Cowan (1966) smatraju da cilj da studenti sudjeluju u pitanjima vođenja i sudjelovanju u aktivnostima na kampusu neće biti postignut omogućavanjem im jednostavnog sudjelovanja, već da studentske vlade mogu odigrati vrlo važnu ulogu u donošenju politika i da ih administracija mora prihvatiti kao vitalni i legitimni dio strukture upravljanja institucijom, a ne pridruživanjem u odbore pro forme.

Literatura koja se odnosila na ulogu studentskih vlada tijekom 1970-ih pokazivala je povećanu zabrinutost za uključivanje studenata u donošenje politika institucije. Uloga studentskih vlada promijenjena od neodgovornosti za pitanja od značajnosti do zahtjeva za većom kontrolom nad vlastitim obrazovanjem. U tom razdoblju je zamjetan trud studentskih tijela kako bi pokušali kroz prosvjede ipak zadržati konstruktivan dijalog i aktivizam kao odgovor ne pojedine ne primjerene istupe (Butts i sur, 2012., prema Bennett 2021.)

Tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina raste interes za državna udruženja studentskih vlada kao načina predstavljanja interesa i briga studenata pred državnim zakonodavstvima i utjecanja na donošenje politika. Uz povećanja lobiranja na nacionalnoj razini, područja u kojima su studentske vlade bili uključene pokazuju jasnu razliku u odnosu na ranija pitanja jer studentske vlade dobivaju veću odgovornost kroz bavljenjem kontrolom financija, primjerice proračunom za studentske aktivnosti (Altbach, 1981).

Kako su primijetili Pettit i Dunham (1983), studentske vlade su prošle put od malo moći koju im je Sveučilišna administracija davala do zahtjeva za veću ulogu u područjima kao što su ocjenjivanje fakulteta, izbor kurikuluma i proračunskih odluka. Odnos između studentskih vlada i upravnih odbora također je preispitan jer su studenti lobirali za predstavnika na odborima na kojim se upravlja što su neki smatrali pretjerivanjem, tvrdeći da ovlasti studentskih vlada ne bi trebali nadilaziti nadležnost nad studentskim aktivnostima, disciplinskim pitanjima i predstavljanjem glasačkim pravom na određenim odborima koji se tiču direktno studenata.

Literatura odražava promjenu sudjelovanja od pitanja vezanih uz izvannastavne aktivnosti do onih područja koja se izravno odnose na obrazovno donošenje politike. Trenutni trend pokazuje uključenost u financijska pitanja, kao što su proračun za studentske aktivnosti i studentska

financijska pomoć. Unatoč promjenama u opsegu i oblicima sudjelovanja studenata u sveučilišnom upravljanju kroz višestoljetnu tradiciju, koncept sudjelovanja studenata u procesima odlučivanja ostao je postojan i u korijenu ima jednu karakteristiku koja je vidljiva i danas, a to je stalna borba studenata, uprava sveučilišta i predstavnika lokalnih jedinica za prevlast u odlučivanju. Početci studentskog sudjelovanja najistaknutiji su na počecima kad su studenti imali dominantu vlast zbog činjenica da su sami studenti bili višeg staleže jer si nije svatko mogao priuštiti školovanje. Na taj način oni u velikoj mjeri odlučuju u kojem smjeru ide sveučilište, odnosno kao većinski ako ne i jedini izvor prihoda, studenti imaju snagu odlučivanja. Kasnije postepeno ta moć pada, kad dolazi do promjene sustava u kojem su profesori zaposlenici na plaći, a sveučilišta se financiraju iz sredstava lokalne samouprave ili nacionalnih proračuna. Od tad studenti nisu više imali direktnu moć u odlučivanju, već svoj napor ulažu da kroz sustave odlučivanja njihov glas bude barem zastupljen.

4.STUDENSKO PREDSTAVNIŠTVO U RH

Najraširenija forma institucionaliziranog studentskog predstavljanja je putem studentskih predstavnika odnosno studentskih organizacija koje primarno imaju funkciju predstavljanja i branjenja interesa cjelokupnog studentskog tijela (Klemenčić 2012). Takve Studentske organizacije ili studentske vlade u Republici Hrvatskoj nose naziv Studentski zborovi.

Potrebno je spomenuti kako postoje značajne razlike između razina organiziranja i formaliziranja te institucionalizacije, birokratizacije i profesionalizacije studentskih predstavničkih tijela. Primjerice studentske asocijacije prema Klemenčić (2012) mogu djelovati kao interesne skupine u kojima profesionalne strukture organizacije koriste lobiranje, usluge eksperata za pojedina područja i politička zastupanja kao modele političkog djelovanja. Druga opcija bi bila organizacija na bazi socijalnih pokreta koje podrazumijeva nešto slabija organizacijska struktura s aktivnom participacijom u nekoliko pokreta i sklonostima sudjelovanju u prosvjedima kao načinom izražavanja stajališta (Klemenčić, 2012). Potrebno je spomenuti kako u Hrvatskoj ne postoji jasan model djelovanja Studentskih zborova koji se ustalio. Odnosno model je mješavina ova dva uz unos faktora koji su karakteristični za

organizacije volonterskog tipa poput lošije organiziranosti koja ponekad prelazi u pasivnost. Studentski zborovi ponekad se pridruže prosvjedu i ponekad lobiraju preko različitih političkih opcija kako bi zastupali određene ciljeve i pridonijeli vidljivosti pojedinih problema. Takve pojave su rijetkost. Puno češće dolazi do tihog pregovaranja s akterima koji su uključeni, najčešće na relaciji Hrvatski studentski zbor – Ministarstvo obrazovanja.

Sama država, odnosno vlada je ta koja može prepoznati bitnost uključivanja studentskog predstavništva u pojedine procese donošenja studentskih politika pa ih na temelju toga može neformalno ili formalno uključiti u određena tijela (Klemenčić,2012). Klemenčić (2012) nastavlja kako prilikom uključivanja studentskih predstavnika u procese odlučivanja Studentske organizacije mogu priskrbiti profesionalnu ekspertizu, legitimizaciju zakonskih odredbi, socijalnu kontrolu svojih članova i druge usluge koje vlast može cijeniti na političkom spektru. Zauzvrat vlast može priskrbiti studentskom organizacijama financije ili materijalne i simbolične resurse.

Vlasti su te koje definiraju relacijske strukture preko kojih studentske organizacije mogu formalno i neformalno predstavljati svoje interese. Vlast može regulirati odnos između studentskih organizacija i njihovih Sveučilišta kao i procese u kojima studentska tijela predstavljaju studentske interese u institucijskom donošenju odluka (Klemenčić 2012).

U RH studenti koji se odluče volonterski baviti predavljanjem drugih studenata za taj angažman moraju biti izabran na studentskim izborima. Tijelo kroz koje studentski predstavnici djeluju se zove studentski zbor kojeg Zakon o studentskom zboru i drugim studentskim organizacijama definira kao:

„Studentski zbor - studentsko izborno predstavničko tijelo koje štiti interese studenata, sudjeluje u odlučivanju u tijelima visokog učilišta i predstavlja studente u sustavu visokog obrazovanja.“ (Zakon o studentskom zboru i drugim studentskim organizacijama, NN 71/2007)

Ustrojstvo Studentskog zbora se blago razlikuje od Sveučilišta do Sveučilišta. Najveća razlika jest u tome da su Sveučilišta u Zadru, Puli i Dubrovniku integrirana, odnosno da nemaju sastavnice u vidu fakulteta već samo imaju odjele kao jedinice ustroja. Ostala Sveučilišta kao

Podsastavnice Sveučilišnog Studentskog zbora imaju Fakultete koji imaju svoje Studentske zborove. Na taj način studenti biraju predstavnike dva puta i to na način da se prvo biraju predstavnici koji predstavljaju odjel ili odsjek, te oni između sebe odabiru Predsjednika Studentskog zbora fakulteta i ostale funkcije. Predsjednik Studentskog zbora fakulteta potom automatizmom sudjeluje u radu Sveučilišnog studentskog zbora u kojem s ostalim predstavnicima Studentskih zborova fakulteta i predstavnika s tzv. Sveučilišne liste odabire Predsjednika Studentskog zbora Sveučilišta i ostale funkcije propisane Statutom.

Studentski zbor Sveučilišta zastupa studente određenog sveučilišta i pregovara oko uređenja studentskih pitanja na pojedinom sveučilištu na način da vodi dijalog s upravom sveučilišta oko studentskih pitanja i pitanja koja utječu na studij. Česte teme studentske menze i studentskih domova spadaju u sferu tzv. Studentskog standarda i o njima se pregovara sa studentskim centrima kojima je to u nadležnosti. Studentski zbor je također zadužen za ostale zadatke koji su različite razine kompleksnosti poput: provođenje radionica, organiziranja druženja i brucosijade, uređivanja vlastitih akata, pravljenje financijskog plana, vođenje financija i arhiva, provođenja natječaja za studentske projekte i obavještanje studenata.

Članak 5.

Studentski zbor na visokom učilištu:

- bira studentske predstavnike u senat i druga tijela sveučilišta te u vijeće i druga tijela drugih visokih učilišta,*
- bira studentske predstavnike u odgovarajuće organizacije, ustanove i trgovačka društva kojima je osnivač visoko učilište,*
- donosi plan i program rada studentskog zbora,*
- imenuje studentskog pravobranitelja,*
- brine o kvaliteti života studenata, a posebice o kvaliteti studijskog procesa, studentskom standardu, ostvarivanju studentskih prava i drugim pitanjima važnim za studente,*

- predlaže nadležnim tijelima visokih učilišta plan financiranja studentskih aktivnosti,
- potiče izvannastavne aktivnosti studenata,
- donosi opće akte studentskog zbora, ako ovim Zakonom ili statutom studentskog zbora nije drugačije određeno,
- obavlja druge poslove od interesa za studente visokog učilišta.

(Zakon o studentskom zboru i drugim studentskim organizacijama, NN 71/2007)

Kako bi osigurali zastupanje studentskih interesa na nacionalnoj razini sukladno Zakonu formira se Hrvatski studentski zbor, koji također mora izabrati svoja tijela i predsjednika. Hrvatski studentski zbor čine studentski predstavnici svih Sveučilišnih studentskih zborova kao i predstavnik Vijeća studenata veleučilišta i visokih škola koji u tom slučaju predstavljaju sve studente Republike Hrvatske.

Članak 8.

(1) Hrvatski studentski zbor je koordinativno tijelo koje usklađuje rad svih studentskih zborova visokih učilišta u Republici Hrvatskoj na zajedničkim programima, raspravlja o pitanjima od zajedničkog interesa za studente te rukovodi aktivnostima u međunarodnoj suradnji.

(2) Kao koordinativno tijelo studentskih zborova visokih učilišta Hrvatski studentski zbor posebno:

- usklađuje rad studentskih zborova visokih učilišta,
- prati i promiče interese studenata na nacionalnoj razini,
- prati provođenje propisa o studentima,

– surađuje s ministarstvom nadležnim za visoko obrazovanje u pripremi propisa koji se odnose na studente,

– brine o uvjetima u kojima djeluju studentski zborovi na visokim učilištima,

– obavlja druge poslove važne za studente na nacionalnoj razini,

– predlaže predstavnika studenata u tijelima međunarodnih studentskih organizacija i drugih organizacija u kojima sudjeluju predstavnici studenata kojih je članica Republika Hrvatska, kojeg imenuje visoko učilište na kojem je sjedište Hrvatskog studentskog zbora.

(3) Hrvatski studentski zbor donosi opće akte Hrvatskog studentskog zbora i poslovnik o svome radu. Poslovnik o radu Hrvatskog studentskog zbora stupa na snagu kada ga potvrdi većina studentskih zborova sveučilišta, veleučilišta i visokih škola.

(4) Hrvatski studentski zbor ima svog predsjednika, zamjenika predsjednika i druga tijela Hrvatskog studentskog zbora, sukladno općim aktima Hrvatskog studentskog zbora.

(Zakon o studentskom zboru i drugim studentskim organizacijama, NN 71/2007)

Pitanje koje se često postavlja je kakve sve kompetencije Studentski predstavnik mora imati s obzirom na to da se radi o širokom obimu poslova i aktivnosti koje se od njega očekuju. Ponekad se zaključuje naprečac da student treba imati kompetencije pravnika kad su u pitanju postupci i iščitavanje pravnih akata koji se odnose na studentska pitanja, ponekad je potrebno poznavanje ekonomije kako bi se napisao financijski plan i izvršavale ostale aktivnosti koje iziskuju financije, naposljetku često se spominje funkcija političara kako bi se pregovaralo i uspješno lobiralo za studentske interese (Car i Dragić, 2023). Ponekad se postavlja pitanje nije li to previše očekivati od osobe koje je volonter i koja uz navedeno mora zadovoljavati uvijete studiranja, te dolaze li studentski predstavnici s navedenim kompetencijama na poziciju ili te kompetencije izgrađuju kad tek dođu na tu poziciju?

5. ISKUSTVA STUDENTSKIH PREDSTAVNIKA S „TERENA“

U ovom poglavlju se osvrćem na odgovore koje sam dobio od svojih sugovornika kroz intervjue koje sam proveo. Radi se o četiri intervjua sa studentskim predstavnicima koji predstavljaju studente na četiri različita sveučilišta u RH. Intervjui su provedeni kroz kasno proljeće i ljeto 2023. godine. Zbog činjenice da se radi o malom broju studentskih predstavnika i zaštite njihove privatnosti sugovornici se označavaju brojčano i to ne nužno po kronološkom redoslijedu provedenih intervjua.

5.1. Početci volontiranja kao studentski predstavnik i prethodna iskustva u volontiranju

Često interes studenata za aktivnim djelovanjem u nekom području započne upravo iz domene sudjelovanja u radu kroz udruge. Udruge se specijaliziraju za neke pojedine aktivnosti koje ispunjavaju te su ciljevi udruge jasno predodređeni pri registraciji udruge u županijskim tijelima koja prijavljuju udruge u Registar udruuga.

Udruge koje su registrirane pri Sveučilištu u doticaju su sa Studentskim zborom kroz natječaje za dodjelu sredstava ali i ostalu pomoć pri organizaciji i administraciji samih događanja koje organiziraju. Svakako kad pojedinci uvide da neke domene studentskog djelovanja oblikuju zakoni, pravilnici i ostali akti koji onemogućavaju slobodno kretanje ideja i na neki način prisiljavaju kako udruge tako i pojedince da ostanu u određenim okvirima, počinje se javljati interes za studentsko predstavništvo koje jedino može dati odgovore na te okvire i pregovarati da se ti okviri drugačije oblikuju. Ponekad upravo bunt prema određenim okvirima potiče želju da se pojedinac uključi u studentsko predstavništvo i pokuša izboriti na svoje ideale. Pri tome je čest upravo prelazak iz udruge u Studentski zbor.

Učlanio sam se u studentsku udruhu i krenuo s jednom firmom organizirati konferenciju i provoditi ostale aktivnosti udruge koje su mi se kroz samu udruhu činile zanimljive za sudjelovanje. Kasnije sam primijetio da

Studentski zbor često ima doticaja sa svime što studenti rade i s čime se bore pa sam bio zaintrigiran i odlučio se pridružiti. (Sugovornik 1)

Često primjećujem kod mojih sugovornika da su prilično aktivni u ranijem periodu osnovne i srednje škole kroz lokalna udruženja koja im se nameću zbog blizine njihovog stanovanja i osjećaja pripadnosti. Jedan od primjera je uključenost u aktivnosti lokalne župe, kao i aktivnosti u školskoj i razrednoj sredini. Zbog blizine od mjesta stanovanja, u tim volonterskim pothvatima također sudjeluju vršnjaci iz susjedstva što stvara podlogu za ostvarivanje prijateljstava.

Dosta sam bila aktivna na odjelu kao obični student, a i po prirodi sam dosta aktivna u svim sferama. Bila sam i u Biskupiji za mlade, dosta zapravo bilo gdje sam mogla kroz odrastanje i kao mlada osoba sam sudjelovala pa je tako i ovo došlo... Prvo sam najviše sudjelovala kroz udrugu mladih pri svojoj župi, imali smo kroz svoje djetinjstvo mladog župnika u župi i tad je baš izgrađen i klub i igralište i dječje i ono u kavezu za igrat nogomet i košarku. Tu sam bila dosta uključena, tu sam i odrasla i stekla nekakvo svoje društvo s kojim se i dan danas družim, svi smo na nekim svojim stranama ali to nas i dan danas veže. Nadalje kako sam osnovnu i srednju išla svoju matičnu i muzičku jako sam puno bila uključena u dosta tih sfera i rada timskog. (Sugovornica 2)

Postepenim sazrijevanjem angažman koji se izvršava postaje sve zahtjevniji. Za to su ponajprije zaslužne nove uloge i funkcije koje sugovornici preuzimaju jer sad kao iskusniji preuzimaju uloge vođenja i organiziranja mladih. Odnosno, organiziranja i mentoriranja onih na čijoj su razini oni donedavno bili.

Otkad znam za sebe uvijek sam bila u tim nekim aktivnostima, ne znam prvo je bilo kod nas u selu DVD od šeste godine. Pa sam trenirala rukomet pa u KUD-u i radioklubu, pa sam nakon nekog vremena i ja počela mentorirat mlađe kao što su neki drugi mentorirali mene jer mi se to činilo kao ono prirodni slijed događaja. (Sugovornica 4)

Kasnije sam ušla u studentski katolički centar pri biskupiji. Tu sam bila tajnica, to je opet za mlade koji su uglavnom studenti, imali smo dosta

projekata. Na primjer volontiranja razna pa volonterski projekt 72 sata bez kompromisa gdje se pomaže, pa smo imali malonogometnu katoličku ligu, pomaganja u Caritasu. Baš sam ja i dvije kolegice pokrenula crveni križ kad su bile u Gunji poplave pretrpali smo cijelu dvoranu s robom, hranom i slično. Pa primjerice za 72 sata bez kompromisa, imali smo stotinjak akcija što većih, što manjih na području grada i županije pa sam dvije godine bila koordinatorica toga. I kroz srednju školu sam vodila red za stvari koja sam mislila da nisu pravedne. Prije nego sam počela sa Studentskim zborom sam ja uvelike uvodila red (smije se) i isticala svoja ne slaganja s određenim djelovanjima. (Sugovornica 2)

Motivacija za uključivanje nije kod svakoga ista. Neki stavljaju naglasak na aktivizam i altruizam, dok neki stavljaju naglasak na osobni boljitak i razvijanje vlastitih kompetencija koje se razvijaju kroz izazove. Kod Sugovornice 2 u prošlom citatu primjećuje se motiv pomoći onima kojima je potrebno, dok kod 3 sugovornika primjećuje se naglašavanje kako je glavni razlog aktiviranja u udruzi osobna korist kroz razvijanja sposobnosti govorništva i druženje. Nadalje priznaje kako ni pri uključivanju u drugoj udruzi pri fakultetu motiv nije bio aktivizam ili politika već zabava i provođenje projekata.

U studentskoj udruzi za debatu, ništa pretjerano iz nekog aktivizma nego zato što sam vidio neku osobnu korist od toga, poboljšavanje govorničkih sposobnosti, dobro druženje s ekipom, nije bilo nešto pretjerano natjecateljski orijentirano tako da bi nakon svakog sastanka sjeli u kafić kraj faksa. Nije bilo neke aktivnosti političke, nije me bilo briga jednostavno. Još jedna udruga na faksu ali to nije bila neka aktivnost nego ono idemo provest tih par projekata jer je zabavno. Nije sad to neka korist bila iako su to korisni projekti ali kad bi rekao da mi je to bio glavni motivator lagao bi. (Sugovornik 3)

Uz navedene prethodne interese do aktiviranja na razini studentskog predstavnika dolazi slučajno ili na nagovor drugih kolega. Moj angažman se primjerice dogodio slučajno kad sam na internetskoj stranici Sveučilišta primijetio da se poziv za kandidature drugi put produžio zbog manjka interesa za Studentski zbor. Na taj način moju početnu radoznalost je još više na akciju potaknula činjenica da je mali interes. Iz sljedeća dva primjera možemo primijetiti kako

je veliku ulogu u angažiranju imao poticaj starijih kolega koje su sugovornici upoznali spletom okolnosti.

Moj interes za studentsko predstavništvo je počeo apsolutno slučajno, kolega koji mi je na Sveučilištu dodijeljen kao mentor pitao: „očeš mi bit zamjenik na Vijeću odjela“, na što sam ja odgovorio da može. Nije mi rekao da upadamo u studentski zbor. Došao sam na prvu sjednicu studentskog zbora jer on nije moga, birao se predstavnik Skupštine, ja sam zalutao na tu poziciju, počeo radit i svidilo mi se i tako sam krenuo. (Sugovornik 3)

Kad sam došla na faks bila sam sama i završila sam u sobi i moja slučajna cimera je bila predsjednica udruge. Organizirala je konferenciju i onda me pitala dal bi joj uskočila s tim jer sam joj pričala kako sam organizirala kad sam pauzirala godinu s klincima u selu radila nekakvu priredbu i to pa je ona mene pitala bi li joj uskočila s tim. Na kraju nije imao tko kuhati kavu pa sam ja na toj konferenciji kuhala kavu ili neznam godinu poslije preuzela projekt, vodila ga dvije godine pa vodila udругu jer sam usput volontirala i na drugim projektima i na kraju završila u Zboru. (Sugovornica 4)

Sugovornika 3 u Studentski zbor privukla je širina područja rada u Zboru, pa je usporedio iskustvo u udrugama i ostalim angažmanom s radom u Zboru. Studentski zbor percipira kao nešto, što podrazumijeva puno posla i problema ali ujedno i donosi veći napredak po pitanju vještina i nadogradnji istih. Kad usporedim opterećenje u radu u Studentskom zboru i drugim organizacijama nameće mi se isti zaključak jer zbog širine svog djelovanja jednostavno je teško usporediti Studentski zbor i studentske udruge.

(smije se) Nebo i zemlja razlika. Apsolutno. U udruzi imali smo sjednice koje su bile više pro forma jer moraš imat sjednice, bio sam u organizacijskom odboru jednog projekta pa organizirati zabavni program, doslovno toliko jednostavnije, toliko manje zahtjevno, manje kompleksno, manje utjecajno na kraju krajeva za sve studente na faksu. Manje sam se osjećao nakon tih projekata kao razvijeniji, kao da sam nešto pozitivno napravio, da se razumijemo od debatne unije gdje sam se bavio debatnom to sam više gledao kao sport nego neki studentski aktivizam. Organizirali bi taj turnir debatni

ali tako da mi debatiramo, dok u Zboru sto komplikacija, sto problema, svaki dan nešto i svaki dan s guštom opet dođem radit na tom. (Sugovornik 3)

Sugovornica 4 smatra kako ju je rad u studentskoj udruzi prije priključivanja Studentskom zboru u neku ruku pripremio za više zadataka ali joj pružio vrijeme prilagodno na zadaće koje su je dočekale nakon udruge što je rezultiralo time da današnje opterećenje na nju značajno manje utječe.

Zapravo mislim da sam dosta u ovih par mjeseci poradila na sebi jer tipa vidim da prošle godine kad sam vodila udruhu je bilo puno više nekih stvari koje su bile pa čak i manje gluposti nego ove koje su se događale ove godine ali su me puno više dirale i puno više bi razmišljala i razbijala glavu o tome i živčanih oko nekih stvari nego sad. (Sugovornik 4)

Nameće se zaključak da pojedinci koji su aktivni kao studentski predstavnici često prije odlaska na Sveučilište su dolazili u prilike volontirati na lokalnoj razini u mjestu stanovanja. Često su to angažirani pri lokalnoj župi ili DVD-u kojega imaju i manja mjesta iz kojih sugovornici većinom potječu. Bilo bi zanimljivo vidjeti kako bi odgovori varirali kad bi sugovornici bili iz većih gradova koji pružaju više opcija za volontersku djelatnost. Kasnije kroz srednju školu sugovornici se nameću kao iskusniji volonteri koji organiziraju aktivnosti i mentoriraju mlađe volontere i preuzimaju više odgovornosti. Vidimo iz ovog poglavlja kako se studenti u studentske organizacije priključuju često na nagovor ili preporuku poznanika i prijatelja. Vrlo često se događa da se priključuju prvo u rad udruge pa potom u Studentski zbor. Razlog možemo tražiti u više uzroka. Pretpostavio bih da su dva najčešća razloga ta što udruge djeluje ili lokalno pri odjelu pa izvršava neke zadaće koje su pojedincima zanimljive i koje sami profesori kroz svoju suradnju s takvim udrugama mogu potaknuti ili se radi o udruzi čije djelovanje je pojedincu primamljivo poput sporta ili ESN-a koji se bavi događajima vezanim za međunarodnu razmjenu studenata primjerice. Drugi razlog koji sam i sam često primjećivao jest taj da se u udruge često može pridružiti više puta godišnje dok se za Studentski zbor mora čekati studentske izbore. Studentski izbori su često odbojni studentima jer moraju proći postupak kandidature i prikupljanja potpisa što često može rezultirati gubitkom interesa jer sam ulaz u studentsko predstavnništvo zahtjeva uloženo vrijeme i ozbiljniji pristup.

5.2. Identificiranje sa studentima

Mnogi studentski predstavnici se drugačije percipiraju od studenta kojeg nazivaju kao „običnog studenta“ koji ne sudjeluje u volontiranju u udrugama ili Studentskom zboru. Studentskim predstavništvom alati i znanja koji se pokazuju korisni u sferama pregovora s akterima i razrješavanja kompliciranijih studentskih pitanja, na dnevnoj razini se pokazuju kao razlog zbog kojeg se često administracija ali i sami profesori drugačije ponašaju prema studentskim predstavnicima. Uzrok tog ponašanja Sugovornica 2 pronalazi u tome da svi smatraju kako jako dobro znaju svoja prava i obveze te ih nitko ne želi slučajno zakinut, a pogotovo namjerno.

Direktno sam uključena u rad Sveučilišta i ne postoji ni jedna situacija s kojom se susrećem i da će me netko prevariti ili misliti da sam ja student pa da će nešto olako shvatiti. Ne može me netko dovesti u takvu situaciju jer ću mu reći: „Alo! O čemu ti pričaš, nije ti to tako, nego ovako!“ Zapravo se nalazim najčešće u situaciji da ja profesoru pa čak i pročelniku odjela moram reći da nije u pravu i onda on ostanu u čudu. Tako da mislim da je taj dio percepcije jako promijenjen u odnosu kako je bilo na početku. (Sugovornica 2)

Sugovornica 4 smatra kako je čak i sa dobrom organizacijom velika razlika u razini stresa između nje kao studentskog predstavnika i tzv. običnog studenta iz jednostavnog razloga jer ona ima dodatne odgovornosti i zadatke koji izravno utječu na sve studente na Sveučilištu.

Mislim da sam imala priliku raditi na sebi, pomicati te neke svoje granice i ono razdvojiti privatni i poslovni dio svega toga, tako da nemam ne prospavanih noći zbog toga. Ali kao da sam pod većom razinom stresa od običnog studenta, to definitivno. (Sugovornica 4)

Sugovornica 4 se osvrnula na formiranje percepcije sebe kao studenta ali i formativnu ulogu koje je studentsko predstavništvo imalo na nju samu tijekom studiranja i pogled na studij i šire u njezin pogled i stav prema životnim pitanjima.

Svakako mi je studentsko predstavništvo dalo drugačiju perspektivu na moj studij i općenito visoko obrazovanje i moju ulogu ne samo kao studenta nego kao pojedinca u životu, u svijetu. Dalo mi je neki drugi pogled na sve i daje mi osjećaj da moj glas je bitan i može biti bitan ako se trudim da bude smislen,

da nisam samo broj i da nitko ne mora biti nužno samo broj. Da se trud isplati, da kroz faks i studiranje mogu naučiti puno više od onoga što studiram. (Sugovornica 4)

U razgovoru s drugim osobama koje nisu uključene u dodatne aktivnosti poput studentskog predstavnništva dolazi do lošijeg razumijevanja sa strana oba aktera uključena u razmjenu. U nastavku sugovornica nije mogla shvatiti veliku količinu slobodnog vremena koju jedan kolega ima dok s druge strane njemu nije bilo jasno kako ona sve to stigne?. Naposljetku imamo primjer prijatelja kao autsajdera koji služi kao akter koji održava ravnotežu između dva viđenja.

Neko vrijeme sam se čula s jednim dečkom koji je isto student i njemu je rutina da se dignu, ide na faks, ide u menzu, ide na trening, pa ide opet jest i to je to. I tak utorak, srijeda, četvrtak, petak, subotom ode negdje planinarit ili na izletić i gleda seriju doma. I mi ti pričamo neko vrijeme i uvijek isto, već sam skužila i obrazac kad je na faksu, kad jede pa onda ode u teretanu i opet jede i tako. Tu sam se ja osjećala loše jer sam stalno negdje, znaš ono. Il sam na faksu pa na Senatu, sad sam i počela radit pa ono na poslu. Pa sam se počela mislit jer je bio kao neki komentar: „Kako stižeš sve to?“, pa je meni prošlo kroz glavu kako si on sad misli da sam ja neki pacijent. Pričala sam s frendicom malo, kako mi je to čudno da onak pričam s nekim ko ima rutinu ono svaki dan isto i onda ne znaš što bi radio za vikend pa odeš na neki izlet, ja se ne mogu sjetiti kad sam imala neki slobodan vikend. Pričam ja s frendicom kao u stilu: „kakav je ovo čudak, svaki dan mu je isti.“, i ona mene gleda i kaže: „znaš, tako normalni studenti žive“(smije se). (Sugovornica 4)

Sugovornica 4 nastavlja kako joj se čini da je poprilično odmaknuta od studentskog života i ukazuje na kontradiktornost te tvrdnje jer ipak ona zastupa studentske interese a s njima teško može suosjećati što je ponekad frustrira.

Čak sam i razmišljala zapravo koliko se odvojeno osjećam od studentskog života (smije se)... jako ironično. Tako da nije ništa čudno ni ekstravagantno nego mi je sama realizacija toga bila dosta zanimljiva. Mislim da sam se dosta derealizirala od studentskog života i zapravo je malo kontradiktorno.

Mislim da bi trebala napraviti nešto po tom pitanju jer se u nekim stvarima ulovim da možda budem frustrirana. (Sugovornica 4)

Prednost aktivnosti koje provodi studentski predstavnik je upoznavanje većeg broja studenata kroz djelovanje. Sugovornik ističe kako je proširio krug poznanika od kojih neke smatra i prijateljima. Ono što je zanimljivo dolazi do upoznavanja studenata i sa drugih odjela koje i fakulteta koje možda ne bi upoznao da se ne bavi predstavništvom jer uglavnom se studenti najčešće druže u grupama sa studentima koji pohađaju istu studijsku grupu kao i oni. Takvo širenje poznanstava Sugovornik smatra ključnim za obavljanje funkcije studentskog predstavnika jer se upoznaje s problemima iz prve ruke i na njega djeluje faktor familijarnosti odnosno ima osjećaj da se bori za prava kolega koje pozna i koji su mu prijatelji, što pridonosi njegovoj motiviranosti.

Jako dobro zato što prvu godinu, prije nego sam bio u studentskom zboru još je meni prva godina bila korona godina. Ja sam znao možda 10-15 ljudi sam znao kako se zovu i izgledaju sa 6-7 sam se družio da sam ih bolje znao. Nakon studentskog predstavništva definitivno imam veći izbor koga ću pozvat na kavu (smije se). Naravno čim je veći bazen ljudi koje poznajem i bazen ljudi koje smatram relativno, više ili manje bliskima, automatski se osjećam povezanije sa zajednicom studenata i čim je taj bazen šarolikiji odnosno nije više samo studenti s mog odjela nego ima i studenata razno raznih odjela, automatski se osjećam povezanije sa ostatkom sveučilišta, ne samo sa svojem odjela. Teško je studentskom predstavniku koji ima prijatelje i poznanike sa samo svog odjela, teško mu se poistovjetiti s problemima drugih fakulteta. Međutim ovako kad smo puno više u kontaktu sa studentima drugih odjela i drugih fakulteta lakše je nekako raditi kao studentski predstavnik zato što to nije onda više samo tamo neki student nego je „taj i taj“ i pričali smo „o tome i tome“ i to ga muči. Lakše mi je do toga da mi je stalo do nekih problema kad mi to nije nasumično lice u publici nego kad to lice ima ime i prezime. (Sugovornik 3)

Sugovornik 1 primjećuje kako se dio studenta ograđuje od studentskih predstavnika koje smatraju političkim figurama u negativnom kontekstu, dok dio studenata ipak poštuje studentske predstavnike. Poimanje studentskih predstavnika može ovisiti o trendovima kako je

sugovornik istaknuo jer kad se uspije izboriti za dobre promjene svi su zadovoljni dok kad se u nekim ciljevima ne uspije slijede kritike. Zbog svoje izloženosti prvi podložni toj kritici su upravo studentski predstavnici.

Neki studenti nemaju povjerenja, smatraju nas čistim politikanstvom. Dio gleda prema nama u gađenju, a dio nas ipak poštuje kao neke „superstudente“ ajmo to nazvat. Znači jako je podijeljeno, ovisi o osobi i o situaciji u kojoj se nalazi. Kad im treba pomoć i kad im možemo pomoć, onda smo veliki uzor i superjunaci, dok kad se nešto još prije dogodi i nismo uspjeli reagirat mi smo tad političari koji gledaju svoju guzicu i svoju karijeru. (Sugovornik 1)

Ponekad se studentski predstavnici osjećaju izolirano i kao da nemaju s kime podijeliti svoja razmišljanja o temi studentskog predstavništva jer u toj problematici nije puno kolega studenata.

Nemaš ni skim pričat o ovim stvarima. To možemo ja i ti jer se razumijemo. Evo o studentskom predstavništvu, o ovome što smo pričali ja ne mogu pričat s niti jednom osobom koja je moja ekipa. Njima je suludo što ja uopće ovo radim a kamoli da uopće razumiju. (Sugovornica 2)

Nemoguće je odvojiti studentsko predstavništvo od percepcije studenata koji se predstavništvom bave i odnosu koji imaju prema studiranju i kolegama s kojima studiraju. Preduvjet studenta koji predstavlja druge studente jest da se on s njima poistovjećuje kako bi ih bolje predstavljao, ali također ostane svjestan kako se on posredovanjem studentskog predstavništva mijenja kao student. Više ne hoda „nevino“ kroz hodnike sveučilišta ignorirajući širi kontekst koji oblikuje neposredno iskustvo studiranja. Razliku između studenta koji se bavi studentskim predstavništvom i onoga koji se ne bavi studentskim predstavništvom najviše razlikuje znanje i informiranost koje studentski predstavnici dobivaju na izvoru informacija dok ostali studenti iste informacije dobivaju kroz posrednike u vidu tajnica sastavnica ili svojih profesora. Primjetno je kako studentski predstavnici se na neki način u vlastitoj percepciji odvajaju od studenata koje zastupaju upravo zbog razine informiranosti i načina komunikacije u kojoj kolege često upravo njima dolaze po odgovore što ih na neki način postavlja u poziciju

sveznalice i agenta od kojeg se nešto očekuje što u isto vrijeme nekima odgovara, dok stvara pritisak. Studentski predstavnici kroz svakodnevno druženje i interakciju s kolegama studentima na području Sveučilišta i oko njega dobivaju određeni osjećaj povezanosti ali i svijesti o percepciji studenata o studentskom predstavništvu.

5.3. Identificiranje s ostatkom Sveučilišne zajednice

U ovom podnaslovu analiziraju se odgovori sugovornika na temu koliko se osjećaju pripadnicima ostatku sveučilišne zajednice. Podnaslov je u suprotnosti sa prošlim jer se sad umjesto poistovjećivanja sa studentima uvodi paralela sa poistovjećivanja s onima koji se hijerarhijski uvijek poimaju na poziciji moći u odnosu na studente, bilo da se radilo o profesorima ili o onima koji donose odluke na razini sveučilišta. Sugovornica 2 se smatra i više nego uključena u zajednicu, no smatra kako je ta uključenost tu zbog vidljive funkcije koju obavlja te u svemu vidi veliku dozu pretvornosti u kojem je veći fokus na njoj samoj, a ne na cilju koji njena funkcija ima.

Osjećam se uključenom dovoljno na svom Sveučilištu. Čak bi rekla da oni ponekad pretjeraju pa sam jednakija od jednakih, gdje će se možda pojedini ljudi i meni više dodvoravat jer smatraju da im ja utječem na nešto. Meni se to ne dopada jer ne smatram da sam nešto. Okej, možda sam više uključena i imam veće svijesti o svojim pravima i obavezama ali ne sviđa mi se taj dio gdje se ja osjetim kao posebija. Mislim svi mi volimo taj osjećaj ali to nije ono zašto sam ja tu. Bilo bi mi draže da tu energiju kojom se meni dodvoravaju ulože na razmišljanje o studentima i kako poboljšat studentski život na Sveučilištu. (Sugovornica 2)

Sugovornik 1 primjećuje kako u akademskoj zajednici općenito vlada nezainteresiranost za studentsko predstavništvo uz politiziranost akademskih krugova koji se dotiču i studentskog zbora. Sveučilište prema njemu stoji iza studenata samo deklarativno u vidu financijske potpore ali kad se radi o potpori oko bitnih pitanja ta potpora izostaje.

Nezainteresiranost studenata općenito ostalih za rješavanje problema i studentskom predstavništvu općenito. Također problem je kao da se osjeća irelevantnost studentskog predstavništva u akademskoj zajednici. I često se ističe politikanstvo unutar akademske zajednice uz koje se povezuje nekad i studentski zbor. Često imamo podršku Sveučilišta u smislu financija i prostora. Ali podršku u smislu da će se stati uz studente nemamo. (Sugovornik 1)

Nakon upoznavanja Sveučilišta i dubljeg upoznavanja sa sustavom Sugovornica 4 ima osjećaj da je poprimila aktivnu ulogu i da pridonosi akademskoj zajednici i da nije samo pasivni član. Također postavlja okvir na način da ona kao student također može doprinijeti i dati nešto, a ne samo uzeti.

Da osjećam se povezanije. Ne nužno zato što sam na toj funkciji nego prvenstveno zato što sam zbog toga više toga naučila i taj malo drugačiji pristup Sveučilištu i akademskoj zajednici. Vidjela kako stvari zapravo funkcioniraju. Tako da djelomično i zbog toga i jednim djelom imam osjećaj da ja doprinosim svemu tome, da nisam tu samo da skupim diplomu, nego da i ja probam ne neki način doprinijeti. Da nisi samo tu da uzmeš nešto, nego i da daš nešto. (Sugovornica 4)

Uvodi se i element suradnje studentskih predstavnika na drugim odjelima, fakultetima i sveučilištima u kojem međusobnom razmjenom informacija često se dolazi do zaključka da su problemi s kojima se studenti suočavaju svugdje isti jer ih regulira isti set zakona i ostalih akata na nacionalnoj razini. Ti problemi pomažu poistovjećivanju i osjećaju bliskosti između studentskih predstavnika.

Veće zajedništvo između studentskih predstavnika vidimo da imamo puno istih problema što još dodatno potiče zajedništvo u tom nekom scenariju problem postaje zajednički neprijatelj. Svi znamo da ništa ne ujedinjuje kao zajednički neprijatelj. Ima ponekad nekih pitanja koja podjele ali uglavnom puno više problema je ujedinjujuće nego što je polarizirajuće. (Sugovornik 3)

Sugovornici se osjećaju povezani s akademskom zajednicom, iz prošlog poglavlja smo vidjeli da neki pri toj povezanosti daju prednost povezanosti sa studentima dok drugi to asociraju sa povezanosti s nastavnicima i upravnom strukturom više nego sa studentima. Poznavanje ljudi na sveučilištu i procesa pri sveučilištu najviše pridonosi osjećaju pripadanja akademskoj zajednici kod studentskih predstavnika, možemo govoriti o primatu onoga što Bourdieu naziva društveni kapital. Potencijalna zamka koja se nameće jest percipiranje bliskosti jednoznačnom i bez daljnjih motiva. Kako bi se ostvarili suradnja potrebna je uspostava odnosa koja je onda preduvjet da se počnu rješavati neka pitanja koja predstavnici smatraju bitnima za studente. U ovom slučaju studentski predstavnici osjećaju upravo to, povezanost kroz upoznavanje i rad s ostalim akterima pri sveučilištu, dok istovremeno sjećaju da je taj odnos stvoren i da će trajati dok traje obostrani interes. Kratko rečeno to je odnos koji koristi objema stranama ali nije prijateljstvo, nego suradnja.

5.4.Promjene uzrokovane studentskim predstavištvom

Svaka promjena životnog ritma i ispunjavanja vremena s nekom aktivnosti rezultira uzročno posljedicom promjenom u okolini. Bilo da se radi o međuljudskim odnosima ili promjenama koje pojedinac počinje primjećivati na vlastitom planu kroz smanjenu mogućnost ulaganja vremena u aktivnosti u koje je donedavno ulagao vrijeme. Upravo zato se pojedinci nađu u potrebi da bolje organiziraju vrijeme koje im je na raspolaganju kako bi stizali sve na profesionalnom planu ali i onom privatnom. Sugovornica 2 i 4 primjerice su skratile dugo spavanje i poboljšale organizaciju.

Morala sam vrijeme spavanja još skratiti i sposobnost organizacije doći na još veću razinu da bi uspjela stizat sve. (Sugovornica 2)

Kraće spavam jer se bavim sa puno obaveza, pa ako imam slobodnu večer ili neš, radije ću otić na cugu da se vidim s ekipom ili bit s frendicom s kojom se dugo nisam vidjela na videopozivu do dva ujutro nego ići na vrijeme spavat. Da kraće spavam da, ali ne mogu reć da je stalno zbog toga, no bitna mi je privatna komponenta svega toga pa zato san pati. Zna biti dana i trenutaka kad mi se nakupi definitivno. (Sugovornica 4)

Negativne strane Studentskog predstavništva Sugovornik 3 vidi u tome da sve te aktivnosti i odgovornost prema studentima oduzima puno vremena, te napominje pogrešku koji često i sam uočavam kod kolega koji se bave predstavništvom, a to je da često dolazi do problema postavljanja prioriteta u kojima je teško naći balans između Sveučilišnih obveza i obveza studentskog predstavništva.

A negativno oduzme mi vremena. Nije sad da je studentsko predstavništvo toliko teško koliko nekad imam problem s prioritizacijom. Kao imam ispit ali treba ovo napraviti za Zbor. I onda ono ima rokova, pa onda opet kasnije ima rokova i dođe 4. rok a prvi put izlazim na ispit... Drugačiji sklop rješavanja problema ali i sto tako utječe vremenski i energija. Znalo se događati dana kad bi išao relaciju faks-zbor, faks-zbor, faks-zbor, kava, zbor i doć doma u 11 i samo zaspat. (Sugovornik 3)

Sugovornik 1 je otišao korak dalje jer je skoro zbog studentskog predstavništva pao kolegij zbog izostanaka pa je koristio alternativne metode svojevrstne prisile nastavnice uz pomoć utjecaja većine studenata da mu se ipak ne uskrati potpis.

Ne stižeš nekad na fakultet s obzirom da si studentski predstavnik. Ja sam osoba koja većinom trpi i pokušava ići na većini studenata. Kad me profesorica htjela baciti zbog nedolaska, pitao sam studente imam li njihovu podršku i pred profesoricom sam pitao smatraju li da mi se treba dati priliku da mi se ti izostanci opravdaju i svi su digli ruku. S obzirom na moje zalaganje bilo je izostanaka ali kolege su to shvatile i to priznaju. Profesori su rijetko kad skloni ustupcima. Ovo je bila situacija da je bio Senat svakog utorka za vrijeme njezinog predavanja. (Sugovornik 1)

Najbliža je ona veza s obitelji koja se odvija na dnevnoj bazi pa se po tom odnosu najviše primjećuju promjene. Sugovornica 2 najviše primjećuje promjene koje se događaju u podjeli poslova pri domaćinstvu u kojem majka preuzima na sebe dio njenih uloga koje ona više ne može ispunjavati. Obitelj se bavi iznajmljivanjem apartmana kao dio prihoda pa većina posla oko domaćinstva upravo ide u brigu o gostima i sobama koje se iznajmljuju.

Najveća promjene se dogodila u mojoj okolini, društvu i obitelji. Gdje se moja obitelj dosta prilagodila mojim obvezama. Ja i dalje odrađujem dosta

stvari što se tiče kućanstva ali sve je to reducirano. Uglavnom moja majka i ja smo same i ja sam vodila i kuću i prikuću i sve i apartmane. Ali otkada sam krenula u ovo sve obim obaveza i općenito mog vremena koje trebam utrošiti još je veći i onda se moja uloga doma u kućanstvu smanjila i uglavnom je majka morala preuzet dobar dio toga. (Sugovornica 2)

Promjene koje su vidljive su i na području prijateljstava i društva s kojim se druže jer uvijek za neke odnose nema dovoljno vremena i dolazi do prioritiziranja odnosa s nekim prijateljima dok na drugu stranu dolazi do prekida ili smanjenja intenziteta druženja s drugim osobama. U selekciji često ulogu ima obazrivost prijatelja prema njezinim hobijima i aktivnostima u koje spada studentsko predstavništvo.

A što se tiče društva uglavnom su s obzirom da me svi poznaju pitaju me: „Što ti ovo sve treba?“ Jedan dio društva se maknuo od mene i točno sam ljude koji me nisu ni pasali i imala sam neke zamjerke, odnosno pogledi na život nam nisu bili usklađeni i ostali su oni koji su vrijedni i vremena i truda za odnos. Mislim da je to jedna od najboljih stvari. Oni koji su ostali vide da mi je to strast jer mi apsolutno ne treba što se mog privatnog života tiče, nego sam se dala u to i maksimalno se trudim da na kraju kad to sve završim budem mirna i čista obraza. (Sugovornik 2)

Lagala bi da ne kažem da se ljudi drugačije odnose prema meni, mislim ne meni bliski ljudi i ne moji prijatelji nego primjerice ljudi u Skupštini koji misle da sam ja sad Predsjednica pa je to vauu. Ili profesori sa sveučilišta i to. Mislim da je to imalo svoju progresiju, na početku je to sve bilo fejk i reda radi pa se na početku nisam ni ja osjećala ugodno u svemu tome. Mislim da je sad kad sam imala prilike radit na nečemu s tim ljudima i surađivat s njima da ipak imamo drugačiji odnos i da ne znam, drago mi je kad vidim da će ti ljudi koji su na tim funkcijama i pozicijama koje su puno iznad mene saslušat me, saslušat moje ideje, dat mi feedback, gledat me na neki način kao ravnopravnu osobu u toj priči. (Sugovornik 4)

Sugovornica 4 primjećuje na profesionalnom planu da je promjena vidljiva jer bi joj se profesori zbog funkcije jako obazrivo obraćali na način koji joj se nije činio iskren da bi kasnije stekla njihovo uvažavanje, dok bi kolege studente ta njena funkcija čak navodila na

strahopoštovanje. Na privatnoj razini ne žali za vremenom koje je uloženo u studentsko predstavništvo jer bi već to vrijeme iskoristila za neku sličnu aktivnost i ističe pozitivno viđenje studentskog predstavništva jer joj je ono pružilo priliku da upozna nove ljude s kojima provodi vrijeme i razmjenjuje iskustva.

A ovak privatno, šta ja znam...manje privatnog vremena ali realno i da nema toga našla bi neki drugi način da se zaokupim radila bi na nečem drugom. Nije to toliko mjerodavno. Drago mi je sam uspjela upoznat jako puno ljudi od kojih sam mogla puno toga naučiti kako pozitivnog tako i ne baš pozitivnog. (Sugovornica 4)

Osim promjena u međuljudskim odnosima Sugovornici primjećuju promjene u svom ponašanju. Sugovornica 2 je postala staložena u raspravama kad je to potrebno ali isto tako je naučila uzvratiti istom mjerom pri argumentiranju. Sugovornik 3 također primjećuje razliku u razmišljanju i staloženost pri komunikaciji kao i uvažavanjem tuđeg mišljenja, dok dodatno ističe kako smatra da je tome pridonijelo sudjelovanje u procesima odlučivanja kroz Povjerenstva.

U ponašanju, dosta sam smirila svoj duh. Još uvijek sam jako tvrdoglava i znam burno reagirat i tako. Ali sam se naučila prešutiti jer sam naučila da ljudi nisu vrijedni mojih živaca da se ja sad s njima raspravljam i pokušam nešto dokazat, nego kad vidim da netko ima svoje mišljenje koje je neutemeljeno ne pokušavam mu dokazat suprotno nego ga pustima da misli kako misli. Naučila sam bolje reagirat na sve i podjebavanja i zajebancije i to prije sam to uzimala k srcu, sad to ne uzimam srcu i još jedna stvar naučila sam vraćati istom mjerom. Nekad se grizem zbog toga ali sam shvatila da su ljudi otporni na to. (Sugovornica 2)

Predsjedništvo i ta razna povjerenstva definitivno utječu na mene jer se gradim kao osoba i sve mi je lakše i lakše rješavat te neke probleme, primjećuje se da drugačije razmišljam sad nego što sam razmišljao prije godinu dana...Iskreno, lakše toleriram različita mišljenja i puno manje me živciraju po mom mišljenju glupa mišljenja. To je neka od najvidljivijih promjena. Kao ima milijarda manjih promjena od onoga sklopa razmišljanja pa nadalje. Puno lakše mi je probleme rješavat, puno lakše se snalazim u

administraciji, puno lakše mi procijenit problem koji je manje bitan, a za koji treba sjest i pozabavit se. Problemi općenito, prije tri godine dođe problem pa bi rekao „uh što ću sa?“, a ovdje kažem: „pa dobro ovo riješim danas na kavi.“ Znači to, nošenje s problemima, mogućnost rješavanja problema i puno manje me pogađa neslaganje s ljudima, manje me pogađa to što neko zatucano drži nešto što je po mom mišljenju glupo i krivo mišljenje. (Sugovornik 3)

Sugovornica 4 ističe i veliki pritisak kojeg funkcija nosi sa sobom. Osjeća potrebu da se ponaša uzorno i društveno prihvatljivo kako bi u ovom slučaju i studente predstavljala u što boljem svjetlu. Smatra kako je bitno ostaviti osobno u drugom planu i u prvi staviti razmišljanje o kolektivu koji ju je na funkciju izabrao.

Jako velika odgovornost zapravo da probam na neak objektivnan način skupit i vidjet što je u danom trenutku u najboljem interesu studenta po određenim pitanjima. Naučiti stavit po strani svoje osobne interese i stavove i gledat možda što je generalno najbolja opcija. Za jako puno situacija moram razmišljat što ja predstavljam u situacijama kad sam na nekim svečanostima ili u Senatu i to. Postane puno bitniji način na koji pričam, na koji se obraćam ljudima, na koji komuniciram s ljudima jer se sve to jako pomno prati i ima puno veću važnost nego što ima u nekim drugim interakcijama. To je više s percepcije neke psihološke ne znam, ako ja žvačem kao seljačina, popijem pet čaša vina, dal će ti ljudi kad ja dođem s nekom idejom i prijedlogom mene ozbiljno shvatiti. Ili ako sjednem i ne znam kako jest, mislim da dosta kod ljudi i to igra ulogu da ne znam ovisno kako je netko obučen, kako se ponaša i razgovara, čak i u nekim neformalnim situacijama mislim da je dobro zadržat da te ljudi gledaju dovoljno ozbiljno jer je na tebi odgovornost da zastupaš sve studente. Ako se ja na Božićnom domjenku nalijem ko guzica dal će ti isti ljudi za mjesec dana kad ja dođem s nekim prijedlogom ili trebaju mi pare za to i to i za psihološku pomoć studentima, kako će gledat na mene i prijedloge ako misle da sam neozbiljna, neodgojena i bla bla bla. (Sugovornica 4)

Nastavlja kako joj velik stres joj predstavlja papirologija, procedure i pravilnici kao i odgovornost prema financijama za koje je izravno odgovorna i za koje snosi odgovornost.

Ne znam, mislim velika odgovornost i što se tiče samih financija, ta moć koju najednom moj potpis ima i odgovornost... Posljedice koje može imati neka moja pogrešna odluka ili prosudba po nekim pitanjima, ono mislim da iziskuje puno vremena i truda koje trebam uložiti i da dobijem informacije, da se informiram o tom pravnom dijelu svega toga. (Sugovornica 4)

Pretpostavka koju studenti naprave jest da studentsko predstavništvo nije toliko opsežno da bi oduzimalo puno vremena. Što u principu nije daleko od istine jer se radi o jednoj specifičnoj niši demokracije. Ono što se pri tom podcijeni jest činjenica da naši mladi imaju jako malen politički kapital i slabo političko obrazovanje uz koje dolazi mala želja za samostalnim informiranjem i aktiviranjem vezanim za politiku (Ilišin, 2017). Zbog toga im je sam ulaz u studentsko predstavništvo često otežan jer ono spada pod sustav uređen posredstvom demokracije o kojoj su slabo informirani i dolazi do potrebe o naknadnom informiranju i početnim koracima kad se već dođe do uloge predstavnika. U tom trenutku dolazi do realizacije da uloga studentskog predstavnika dolazi s puno više obveza nego li je to bilo pretpostavljeno. Više vremena koje se mora uložiti u obveze predstavništva prvo se pokušava pronaći na način da se smanji spavanje i reorganizira postojeće slobodno vrijeme. Zatim sugovornici najviše primjećuju smanjenje slobodnog vremena koje se provodi s prijateljima i obitelji. Sugovornici primjećuju često ne razumijevanje prijatelja za ono čime se bave uz uobičajena pitanja poput: „Što ti to sve treba?“ Zbog nedostatka vremena javlja se problem pri prioritizaciji, pri kojoj dio sugovornika loše ocjenjuje svoje prioritiziranje zbog kojeg čest sveučilišne obveze ostaju po strani što dovodi do lošijih ocjena i prolongiranja obveza.

Velika promjena koju sugovornici ističu dogodila se unutar njih samih jer primjećuju da obveze, administracija i odgovornost pozicije ih navodi na stalni rad na sebi i osobni napredak. Pri tom se ističe bolje nošenje sa stresnim situacijama, napredak u načinu komunikacije, poznavanje procedura, papirologije i odgovorno financijsko ponašanje.

5.5. Samoprocjena volonterskog doprinosa

Kako bi prepoznali na kojim poljima sugovornici smatraju njihov doprinos najvećim, u ovom poglavlju se bavimo percepcijom sugovornika o njihovom vlastitom doprinosu studentskom predstavništvu i studentima u cijelosti. Osim doprinosa kroz uloženo vrijeme i volje za napraviti promjene Sugovornica 2 kao katalizator za svoje djelovanje prepoznaje zaposlenike Sveučilišta koji prema njoj često previde studente.

Mislim da je moja važnosti i doprinos zapravo moje vrijeme i volja za promjenom i volja da idemo sad nešto napraviti, idemo napraviti neku zabavu ili promijeniti nešto na Sveučilištu, utjecati na nešto, ukazati na neki problem, svi ti ljudi koji rade tamo na Sveučilištu su godinama tamo i oni zaborave svoju primarnu svrhu. Ima taj dio gdje ih stalno podsjećam, gdje sam bila na početku jako dosadna i mrzili su kad su znali da sam tu. Glavni tajnik je rekao da jedva čekaju da odem pa da odmore. Često sam im spominjala i davala do znanja da postoje i studenti. Tako da moju ulogu smatram poprilično velikom. (Sugovornica 2)

Sugovornica 4 ističe zadovoljstvo pregovorima sa Ministarstvom oko promjene jelovnika i pregovoru oko cijena, pri kojem se uspjela produžiti mjera prema kojoj cijene prehrane ostaju jednake unatoč svim poskupljenjima. Također je ponosna na projekt menstrualnih potrepština koji je proveden na nacionalnoj razini. Veliko zadovoljstvo je činjenica da se uspjelo osvijestiti i privući studente koji su često pasivni studentskom zboru.

Kad smo rješavali ovo sa pitanjem studentske prehrane. Bila sam ponosna jer smo to uspješno riješili pa projekt menstrualnih potrepština¹ gdje ja i kolegica nismo stale ali ni u jednom trenutku ti dispenceri nisu ostali bez uložaka. To je postignuće i time sam jako ponosna. Općenito podizanje standarda studenata odnosno podizanje svijesti. Taj dio gdje smo dosta ljudi privukli Zboru, da se dođu obratiti i da jave kad imaju problem ili da dođu s

¹ Hrvatski studentski zbor je 2022. godine započeo projekt besplatnih menstrualnih potrepština koje su bile dostupne u toaletu na Sveučilištima. Projekt je na svom Sveučilištu trebao provesti svaki studentski zbor u RH ovisno o potrebama i dostupnim sredstvima.

idejom, da pohvale nešto, često dođu u Zbor, u ured, otvorena su vrata i uvijek netko navrati. (Sugovornica 4)

Doprinos studentskog predstavnika uvelike može ovisiti o funkciji koji ispunjava jer svaka funkcija pruža različitu kompleksnost zadataka i značaj u ukupnom doprinosu radu studentskog zbora. Sugovornik 3 upozorava i na još jednu pojavu u kojoj većinu posla većeg sustava obavlja manji broj pojedinaca i njegov pregled podsjeća na manjak zainteresiranosti za predstavništvo ali i manjak mogućí manjak interesa za doprinosom onih koji se pridruže studentskom zboru.

Zavisi za koju godinu mandata. Prvu malo manje, drugu puno više kako sam predsjednik zbora. Realno što bi bilo da nema mene, kolege zamjenika i ljudi iz predsjedništva. Ne znam di bi ove godine bilo studentsko predstavništvo. Tako da bez neke lažne skromnosti, dosta visoko smatram svoj doprinos ove godine... (Sugovornik 3)

Sugovornica 4 se podsjeća doprinosu za Pravilnik o studiranju ali izražava sumnju na svoj doprinos i doprinos studentskih predstavnika s kojim sam se sam često sretao, jer često sam čuo pitanja u smjeru mogu li promjene koje se postignu biti dugotrajne i koliki je omjer između uloženog vremena i truda i postignutog efekta promjene. Naposljetku se javlja ljudska potreba da se trud prepozna i na neki način zapamti.

Zapravo bi htjela da mi netko objektivno veli je li sve ovo bilo za išta ili za ništa. Mislim neznam, neke stvari kao primjerice ponosna sam na Pravilnik o studiranju i na te neke stvari ali opet to će se primjenjivat na neke druge generacije, nije da ću ja pretjerano osjetit nešto od toga i oni na koje će se primjenjivat neće ni znat da se netko nekad trudio i borio oko toga. (Sugovornica 4)

Studentsko predstavništvo iako spada pod volontersku djelatnost podrazumijeva često puno veću involviranost od one na par sati tjedno. Kroz neko vrijeme studentski predstavnici koji su aktivni postaju involvirani do te mjere da promatraju njihov doprinos na neki način i osobnim uspjehom ili neuspjehom pa se često dogodi da se prije ili poslije počnu postavljati pitanja uloženog/dobivenog. Na taj doprinos ih navodi želja da poboljšaju sustav kojega su dio, a koji zbog smanjenog doprinosa studenata ili manjka interesa službe Sveučilišta previde ili iz iskustva ne očekuju konkretan doprinos od strane studenata.

5.6. Politika nakon studentske politike

U ovom poglavlju pokušava se dobiti slika sugovornika o politici i aktivizmu te na koji način se ona mijenjala kroz iskustva u studentskom predstavništvu. Potom promatram utjecaj studentskog predstavništva na želju i motivaciju sugovornika za daljnjim sudjelovanjem u politici i aktivizmu nakon završetka studija. Sugovornik 1 rangirajući težinu ostvarivanja komunikacije zapravo i ukazuje na čest problem u političkom djelovanju pri kojem je do onih koje se zastupa lagano doći dok se uspinjanjem po hijerarhiji sudionicima koji su potrebni za politički dijalog sve teže obratiti.

Trudimo se ispraviti sliku prema vani i prema javnosti i utjecati na percepciju studenata, odnosno da mi nismo onakvi kakvima nas smatraju. Bez problema ide organiziranje druženja sa studentima. Pomaganje mlađim kolegama s informacijama vezanim za studij. Razgovor o problemima ili neka anketa. Općenito konverzacija sa studentima je lagana za odraditi. Onda su po redoslijedu: sveučilište, studentski centar pa ministarstvo. I to ne zato što je ministarstvo loše već zato što je najdistanciranije, kao najteže je doći do njih. Sveučilište je bliže pa imaš kao bolju komunikaciju s njima, zavisi o tome koliko si ti njima potreban. Studentski centar je blizu ali komunikacija s njima je otežana jer ih zanima samo profit i osobni interes. (Sugovornik 1)

Sugovornik nastavlja o svom osobnom iskustvu nakon sastanka u Ministarstvu obrazovanja.

Najlošije se osjećam nakon nekog lošeg sastanka, tipa u ministarstvu. Kad izađemo sa sastanka (smiješka se), mi više nismo njima ni rupa na sviralu. (Sugovornik 1)

Sugovornica 4 iznosi mišljenje i iskustvo o stranačkoj pripadnosti jednog kolege predsjednika drugog Studentskog zbora. Kroz svoju opasku vidljiva je tranzicija njezinih osjećaja i misli koju sama priznaje. Osjećaji su prije bili osjećaji gorčine, dok su postupno zamijenjeni razumijevanjem. Sugovornica zaključuje kako se u nekim uvjetima trebaju poštovati pravila igre koja su nametnuta, te proširuje kako je lako njoj govoriti o poštenju kad je ona u okruženju koje takve moralne vrijednosti potiče.

Mogu skužit baš stvari i nije da opravdavam i poštujem ali evo na primjer mogu shvatiti zašto su kockice kockice. Mislim da kockice ne bi bile tu da nisu kockice. I da će u tom gradu uvijek biti jako teško da na tu poziciju dođe netko tko nije kockica. Jednostavno da se pomiriš s tim da je najbolji na svijetu i da je ne znam kakav je jednostavno u takvom okruženju i takvoj klimi da jednostavno ne može drugačije i svezane su mu ruke. Kao ja ne mislim da je on loš, čak sam i upoznala jednu curu tu kod mene i došla je printat nešto za neki projekt pa me nešto bila pitala. Pa me pitala jel znam (drugog predsjednika zbora), oni se znaju oduvijek, on je baš super pa mi je pričala nešto kako je netko bio bolestan pa je on pomagao, nosio nešto, ovo ono, baš lijepa ljudska priča ali onda iskomentira ovo za HDZ kao : „...jebiga, što će drugo?“ Ili ono mislim li ja da su loše osobe? Prije godinu dana bi mislila da jesu al onda opet kad pogledam svoj zbor koji imam tu, vidim da sam u dosta povlaštenoj poziciji. Kao lako se meni hvalit da imam morala kad sam okružena ljudima koji to cijene i poštuju i gdje se to njeguje. A ljudi kao ti i ja da smo u tim mjestima tko zna bi li uopće došli do tih pozicija, jer kad odrasteš u takvim okolnostima i tim uvjetima gdje je to jedini način da ti postaneš netko i nešto i dođeš do nečega, ti rasteš uz to i ne znaš za bolje pa te se čak usmjerava u to. Mislim ne podržavam to ali mislim da bi bilo sebično da ja sad njih karakteriziram kao zločince ili ne znam šta. Mislim da se to mora prekinut i razriješit ali mislim da je sve to puno kompleksnije i zato mislim da sad mogu i sjest s njima i popit kavu bez nekakvog osjećaja gorčine na ljudskoj razini kakvu bi imala prije jer bi poistovjećivala sve to. Možda neki od njih stvarno jesu šupci ali mislim da ima puno faktora koji pridonose svemu tome. (Sugovornica 4)

Sugovornica nastavlja mikro primjerom kojim dočarava političku na višim razinama koja je satkana od sličnih manjih primjera. Navodi kako situacija ovisi o pojedincima i klimi unutar kolektiva te ističe kako svi imaju jednake polazišne točke po svim pitanjima ali onda su neki odlučili da uvedu promjene koje će njima osigurati veći broj glasova u Senatu kako bi mogli većinom glasova nametati svoje politike i ideje dok su drugi više bili usmjereni kako da te glasove raspodjele i osiguraju bolju zastupljenost studenata.

Cijeli taj proces dosta ovisi o ljudima s kojima radiš i ljudima s rektorata na kraju dana o tome kakvo oni imaju i mišljenje i stavove. Stvarno moram reći da sam tu imala jako dobrog iskustva i lagala bi da kažem da nije tak, a onda opet dosta muke da se ti izboriš da dobiješ jednu rečenicu u pravilniku. Kaj ja znam, primjer je ovaj Zakon i način na koji su pojedina sveučilišta radila svoje statute. Neki su iskoristili priliku da ubace glasove prorektora, dok su naši iskoristili priliku da nađu način na koji će barem deklarativno uvesti još studenata u rad senata na primjer. A svi smo dobili isti zakon. Opet to ovisi od osobe do osobe, od vodstva do vodstva i od klime ljudi. Prije sam sve to gledala dosta objektivnije, crno i bijelo ali valjda shvatiš da ništa nije objektivno. (Sugovornica 4)

Sugovornica 2 smatra da je manji idealist nego što je bila jer se kroz rad u Studentskom zboru susrela s realnosti kroz procese i boljim uvidom u kanale kojim se ti procesi odvijaju. Smatra kako uvijek postoji interesi i protuinteresi koji koče ono što ona naziva idealnim stanjem, odnosno stanjem u kojem bi se događale pozitivne promjene. Sugovornica kroz djelovanje u studentskom predstavništvu i bolji uvid u politiku i djelovanje u istoj ima još negativniji stav nego prije. Ističe i samu po njenom mišljenu prijetvornost politike koju slikovito opisuje kroz djelovanje bivšeg Predsjednika RH.

Mislim da sam bila puno veći idealist nego što sam sad. Da sam mislila da ja mogu promijeniti Svijet ali onda sav taj aktivizam u Zboru me naučio da to nije baš tako. Da postoji puno sustava i procesa koji te koče u nečemu što ja smatram da bi trebalo biti idealno. Ne dijele svi takva mišljenja i nije svakome u interesu da nešto bude idealno. Tako da što se tiče same politike, samo sam shvatila da je još veća kurva nego što sam mislila prije (smijemo se) ali da se ustrajnim radom i ne odustajanjem da se može nešto postići. Mijenjanjem generacija i dajem primjer npr. Predsjednik Mesić je bio predsjednik predsjedništva jednog režima i onda on postaje demokratski predsjednik Republike. Ne vidim kako je to moguće, da je netko tko je odgajan kroz takav nekakav sustav može biti sad odjednom nešto drugo. Mislim da vremenom i generacijama koje će se izmijenit se može dosta dobrih promjena uvest ali opet dolazimo do situacije da će oni koji su živjeli u tom režimu odgajati djecu na sličan način. Smatram da treba ustrajati na

nekim stvarima i na razini kao što je Studentski zbor Sveučilišta i smatram da sam sudjelovala u tome da se studente što više uključi i da sam ove koje treba podsjećala da su studenti tu. Eto to je to, a te politike što se tiče to je kurva svjetskih razmjera i imam samo gore mišljenje nego što sam imala. (Sugovornica 2)

Nastavlja kako su oni koji pišu zakone neobazrivi i nedovoljno upoznati s problematikom i da se na studente zaboravlja, dok veliki utjecaj na sve imaju političke stranke koje se onda često upliću u rad studentskih zborova. Smatra kako bi trebalo mlade više uključiti jer oni mogu donijeti promjenu prije nego stari koji taj sustav održavaju takvim kakav jest.

Ovaj dio gdje sam mislila da su ti ljudi koji su zaposleni da trebaju pisat i provodit Zakone malo više obazrivi na problematiku, mislim da se studente marginalizira i zaboravlja na njih i mislim da je dosta velik utjecaj tih političkih stranaka na mlade ljude i na sam sustav. To se dosta provlači i kroz Zborove i to nije dobro. Mislim da treba mlade ljude poštedit i pustit ih da razmišljaju jer mi se čini da ćemo mi prije donijet nešto novo nego ovi stari koji su tu eto. Sjede u fotelji i ne rade ništa jer im se ne radi ništa jer će ionako na početku mjeseca primit plaću i to je to. (Sugovornica 2)

Sugovornica 2 smatra se nakon uloge studentskog predstavnika ne vidi u daljnjoj politici jer joj se čini da se politika odvija po određenim naputcima i da dok ne dođeš do vrha piramide trebaš te naputke šutke provoditi. Prema sugovornici u trenutnim demokratskim postupanjima fali upravo demokracije.

A sad što se tiče same politike...vrlo teško i ne bi mogla sjedit u nekom uredu jer me tamo neko postavio ili jer sam zaslužila i ne moć nešto promijenit jer mi se čini da tako sustav trenutno funkcionira. Određeni ljudi dirigiraju i da nema prevelikog prostora za manevar, nema prostor da se takvo mišljenje i takva uputa koja je očita može promijenit. Koliko god podržavam ovaj dio zašto mi se dopada hijerarhija u poslu kao poslu koji se treba odraditi da, u poslu odlučivanju mislim da treba biti puno više demokracije koje mislim da sad nema. Nego se pogoduje određenoj skupini i radi za određenu skupinu ili pojedinca koji u tom trenutku ima utjecaja. A za doći u poziciju nešto mijenjat mislim da moraš proći ovaj cijeli sustav gdje ti netko daje nonstop

neku uputu i ti to tako trebaš radit, to mi se ne dopada. Mislim da mi je dobro došlo studentsko predstavništvo da to uvidim. (Sugovornica 2)

Sugovornik 3 ima suprotno mišljenje nakon obavljanja uloge studentskog predstavnika. Prije te uloge percipirao je politiku kao nešto koruptivno što se ne može promijeniti dok sad smatra kako su često oni koji donose odluke nedovoljno upućeni sa trenutnim „stanjem na terenu“ te da se dijalogom te pogreške mogu smanjiti. Sumnja u svoje aktivno uključivanje u politiku ali smatra kako ga sad politika više zanima nego prije barem kao glasaća.

Pa iskreno od klasične hrvatske mlade osobe kojoj se na da izaći na izbore do toga da vidim da se neke stvari mogu prominit, da nije sve toliko korumpirano koliko bi čovjek pomislio, da dosta problema nastane od grešaka u komunikaciji i činjenice da ministarstvo možda u nekim segmentima živi u svom balunčiću i nije da su koruptivni ni da aktivno idu protiv tebe. Jednostavno nemaju oči među studentima, ne znaju što se događa među studentima i onda donesu krivu odluku. Smatram da sa dobrim radom studentskih predstavnika to ne može se spriječiti apsolutno ali se može minimizirat koliko se da minimizirat. Dosta apolitičan sam bio prije upletanja u studentski zbor, a sad me sve više i više to zanima. Sumnjam da bi ikad išao aktivno u politiku ali me više zanima iz perspektive glasaća. (Sugovornik 3)

Kasnije nastavlja kako ga politika kao takva ne zanima ali ne isključuje mogućnost političkog djelovanja unutar nekog kolektiva kao što je primjerice borba za prava radnika unutar tvrtke u kojoj se zaposli.

Pa u politiku da bi se učlanio u neku stranku i išao u sabor ne bi. Ali tipa da bi išao na unutarne uređenje, na unutarnoj razini, primjerice zaposlim se u firmi pa ono nešto slično Studentski zbor unutar firme šta da ti kažem (smije se). Politika unutar radnog mista može biti i primjerice radim u rektoratu ili ako sam na odjelu onda na vijeću odjela primjerice ili predstavnik odjela u Senatu to mi je sasvim okej. Ali da bi išao u politiku baš kao vid politike, tipa zastupnik to ne. (Sugovornik 3)

Sugovornica 4 smatra kako nije mijenjala mišljenje o politici jer je imala negativno mišljenje prije i ima ga sad kad je dobila malo bolji uvid. Smatra da po njoj loše stanje politike unutar države uvelike možemo promatrati kroz pasivnost i nezainteresiranost kompetentnih ljudi. Unatoč svemu smatra kako je bitno da se svi uključe i da je bitno da se pluralizam mišljenja čuje.

Nikad nisam imala neko dobro mišljenje o politici, samo prije možda nisam imala toliko jasnu sliku svega toga. Niti nemam dobro mišljenje o politici ni sad ali mislim da je puno bolje razumijem i tek sad vidim koliko je bitno da se uključiš i koliko je bitno da imaš svoj glas, imaš pravo glasa u pitanju jako puno stvari. Onda jednostavno vidiš na šta to liči kad si u pravu a šutiš pa će svi koji su u pravu šutiti i onda imaš to što imaš. Stvarno mislim da mi u Hrvatskoj imamo puno kompetentnijih ljudi od trenutnih političara i od aktualnih ljudi na vlasti, opet razumijem zašto se kompetentniji ljudi ne prijavljuju na određene funkcije i ne bore za određene stvari jer mislim da smo svi prošli faze di ti to sve dopizdi i ne želiš više vidjet ni čut o ničemu.
(Sugovornica 4)

Kad sagledamo naklonost studentskih predstavnika koji u nekom vidu sudjeluju u političkim procesima, zanimljivo je i značajno promatrati njihove stavove jer ti stavovi predstavljaju mišljenje mladih ljudi koji su svojevrsni insajderi u politici i njezinim procesima. Na taj način od njih se može doznati puno više od mladih koji su čest predmet u istraživanjima o političkim stavovima mladih jer ti mladi većinom nisu akteri u političkoj sceni. Zanimljivo je primijetiti da studentski predstavnici percipiraju politiku ili barem trenutno političku scenu kao nešto negativno u čemu ne bi sudjelovali kao aktivan sudionik.

5.7. Oblikujuća uloga studentskog predstavništva

Koliko Vas doprinosi i iskustva studentskog predstavništva oblikuju?

Volontiranje kao što smo već spomenuli podrazumijeva svojevrsni utrošak vremena u onoj djelatnosti koju pojedinac samostalno odabere. Dugotrajno volontiranje doprinosi stjecanju vještina i kompetencija u djelatnosti kojom se bave. Znanja i kompetencije koje se razvijaju kroz predstavništvo mogu se promatrati kao benefit i u vlastitom obrazovnom putu ali još više

kao cjeloživotni i karijerni benefit u prvom planu rješavanja problema, timski rad, upravljanje ljudskim resursima, uključivost, razvoj stila komuniciranja, samosvjesnost, formiranje stavova i samopouzdanja.

Mislim da su ključne značajke odgovornost prema radu i uključivost. Da mi je stalo oko nečega se potruditi i iznijeti rješenje. Mislim da na mene osobno te uloge utječu dosta dobro, uvijek sam pokušavala donijeti tu pravdu, a sad sam i u prilici kad me se mora saslušati. Kad su ti koji donose odluke uglavnom i radim s njima. Mislim da sam stekla puno bolje načine komunikacije i većinom odnose s ljudima. U međuvremenu ojačala na mentalnoj razini da ne dozvoljavam ljudima da upravljaju samnom i rade što je njih volja. Ako zauzmem neki stav držat ću se toga i bit ću uporna u tome, uvijek saslušam i mijenjam stavove i priznajem greške koje se dogode ali sam puno čvršća i ne popuštam pod pritiskom i mislim da je to jedna od ključnih stvari, pogotovo za kasniji posao i pogotovo moju struku. Puno ću puta naletiti na ljude koji ne dijele isto mišljenje samnom ali ću iz razloga što sam stekla taj dio otpornosti i kad su ljudi bezobrazni i guraju svoje bez obzira na sve i bez obzira na način stajati iza tog svog i ne dati se. Onda još bitne su organizacijske sposobnosti i upravljanje ljudima jer jako puno projekata studentskog zbora iziskuje velik broj ljudi koji mora volontirati na tim projektima i onda samo to privlačenje studenta na rad i upravljanje kad i u kojem trenutku tko i što mora napraviti kako bi projekt bio uspješno izvršen. Postoji i milion administrativnih sposobnosti kao što su pisanje dopisa i pronalaženje članaka u nekom zakonu, tko je nadležan za nešto i slično. Da se nisam uključila u Zbor nikad ne bi se susrela s tim. Ima dosta stvari koje su dobre, ovo su neke koje su meni možda bitnije. (Sugovornica 2)

Sugovornik 1 također ističe važno iskustvo rada s ljudima koje je stekao kroz rad studentskog predstavnika uz kontakte i mrežu poznanstava koja mu može koristiti u budućnosti. Ističe također kako je studentsko predstavništvo dobar uvod u početak profesionalnog života nakon obrazovanja jer je stekao znanja iz administracije koje su uvijek korisne u poslovnom okruženju.

Smatram da je sve ovo tek početak i kroz ljude koje sam upoznao , kontakte koje sam stekao i ljude jer će mi to sve olakšat u branši gdje apsolutno moram moć i vodit ljude i komunicirat s ljudima, a opet i sve ove dodatne radnje administracije i pisanja i izražavanja će dosta koristit. I definitivno tek početak i dobar uvod za taj početak. (Sugovornik 1)

Sugovornica 4 također ističe iskustvo u radu s ljudima kao jedno od većih lekcija u studentskom predstavništvu i na neki način ističe kako je naučila odvojiti se od situacija koje joj uzrokuju stres na način da je odvojila poslovno od privatnog vremena. Misli kako će joj to pridonijeti kad se zaposli i drago joj je da je imala priliku učiti kroz studentsko predstavništvo gdje su je eventualne greške često progledane kroz prste. Svu suodgovornost zakonski snosi Sveučilište, odnosno rektor tako da se svaki veći potez na neki način prekontrolira od strane administracije te isprave veći previdi. Na taj način iskustvo studentskog predstavnika često dolazi uz dozu podijeljene odgovornosti bar kad su pravna i ekonomska pitanja na dnevnom redu.

Mislim da koliko god zna bit stresno i koliko god znam gubiti živce da sam naučila jako puno o ljudima i načinu na koji funkcioniraju. Počela sam ljude i sve te situacije, politike promatrati na drugi način. Mislim da sam dosta gradila sebe u smislu da odvajam privatno i poslovno i da ne uzimam stvari osobno i da se mogu na toj nekoj razini odvojiti od određenih stvari i ne sad razbijat glavu cijelu noć i ne spavat oko nečega zbog čega vjerojatno bi prije par mjeseci ili godinu dana. Mislim da danas-sutra bilo di da budem radila da me čekaju slične stvari jer svijet funkcionira tako kako funkcionira. Tako da drago mi je da sam to prošla i naučila sad dok je sve to još koliko toliko prilično bezbolno i jako malo me košta u usporedbi što bi me koštalo kad počnem radit i slično. Mislim da je vrlo vrijedno iskustvo. (Sugovornica 4)

Sugovornik 3 ističe kako ga je iskustvo više oblikovalo nego što je očekivao, uzrok u tome pronalazi u funkciji predsjednika koju je obavljao pa je morao biti upoznat sa svime i prolaziti kroz svu administraciju za koju je bio odgovoran, pa mu je to ubrzalo proces učenja i upoznavanja sa svim procesima koje ostali članovi Studentskog zbora ipak imaju u manjem opsegu.

Taj doprinos me oblikuje puno više nego što sam očekivao na prvu. Kako predsjednikove ruke treba proći svako rješenje, svaki papir moram potpisat

ili ja ili kolega zamjenik i mislim da je to najviše utjecalo i na ovu mogućnost rješavanja problema i da me problemi puno manje diraju jer znam da će se riješiti. Mislim da ne bi došlo do toliko intenzivne promjene, došlo bi do promjene ali puno sporije i manje intenzivno da ove godine nisam postao predsjednik zbora. (Sugovornik 3)

Sugovornica 3 ističe kako joj više nije problem razgovarati s autoritetima i da više nema strahopoštovanja koje bi je kočilo u ostvarivanju te komunikacije. Sad joj nije problem razgovarati ni s Ministrom primjerice. Iako bitno je primijetiti čim je spomenut kao primjer osobe na visokom položaju da sugovornica ipak ima predodžbu hijerarhije.

Odnosi gdje nemam zadržku, nemam problem izraziti svoje mišljenje pa onda vidjet što će mi druga strana ponuditi. Što sam prije možda imala malo više tog nekog strahopoštovanja, kao fejk jer misliš da su to neki superljudi koji su na nekim superpozicijama i to je kao vau. Sad mi je smiješno kad mi neko kaže Ministar, tko je uopće on. Eto taj dio najviše. (Sugovornica 2)

Sugovornici 2 i 3 uvode varijablu protoka vremena kroz iskustvo bavljenja studentskim predstavništvom jer je to u početku period u kojem su bili u početnim fazama studija, a sad su pred kraj što označava i značajna i intenzivna iskustva razvoja kao osobe kroz studij kao i proces sazrijevanja kroz formiranje ličnosti. Sugovornik 3 ističe i važnost prioritiziranja i nošenja s problemima kao nešto što je naučio a koristit će mu kroz život.

Mislim dosta me izgradilo općenito jer ja sam u ovim godinama i odrasla recimo. Imala sam 21 kad sam ušla u Zbor sad imam 24, u ovim godinama mislim da je to velika promjena. Završila preddiplomski, sad završavam diplomski svašta se izdogađalo i to je to. (Sugovornica 2)

Svakako smatram da me studentsko predstavništvo prominilo i to prominilo na bolje dosta. Najviše u aspektu odrastanja. Te neke tolerancije prema tuđim mišljenjima s kojima se ne slažem što je po meni odlika odrasle osobe. To rješavanje i način nošenja s problemom. Prioritizacija, koliko je nešto bitno a nešto nije. Nešto što mi nije bilo bitno prije dvije godine sad shvaćam da mi je bitno, dok nešto što mi je bilo bitno sad više nije. Svakako mislim da

je pozitivan razvoj sad kad se zbroji i oduzme. Ponovio bih, evo kandidirao sam se za drugi mandat studentskog predstavništva. (Sugovornik 3)

Sugovornici univerzalno smatraju volontiranje kroz studentsko predstavništvo kao nešto što je pozitivno iskustvo i što pridonosi razvoju vještina u administraciji, liderskim vještinama i komunikaciji s ljudima. Sugovornici u većini govore o pozitivnim iskustvima koja će im pomoći u daljnjem razvoju i u budućoj karijeri kad se zaposle nakon studija. Period bavljenja studentskim predstavništvom je neodvojiv od iskustva studiranja u cjelini te dolazi i kao iskustvo sazrijevanja i formiranja sugovornika kao pojedinaca.

6.ZAKLJUČAK

Studentski predstavnici su legitimni predstavnici studenata izabrani kroz izborni proces na Svakom visokom učilištu u RH. U ovom radu naglasak je bio upravo na njima, odnosno na kulturno-antropološkom pogledu na koncept ispunjavanja slobodnog vremena kroz volontiranje u svojstvu studentskog predstavnika. Studenti kao podgrupa mladih su uvijek smatrani progresivnom silom koja kritički promišlja o aktualnim događanjima u društvu i zajednici koja ih okružuje. Iz tog razloga su njihova kretanja u sferi aktivizma i političke participacije iznimno značajna za društvo (Ilišin, 2008). Studentski predstavnici izravnim sudjelovanjem u političkim procesima su svojevrsni sugovornici insajderi te se ovim radom želio pružiti uvid u motive, doživljaje i iskustva studentskih predstavnika koje su formirali bavljenjem studentskim predstavništvom. Cilj rada je bio prikazati ovakav oblik demokratskog predstavljanja i osvrnuti se na učinke koje on ima na aktere koji se njime bave, uz fokus na stjecanje vještina, formiranje stavova prema studentskom predstavništvu i utjecaj na formiranje identiteta i interesa za daljnjim političkim djelovanjem. Rad se temeljio na prikupljenim podacima kroz intervju sa studentskim predstavnicima.

Studentski predstavnici prije bavljenja studentskim predstavništvom često su aktivni u mlađoj dobi kroz aktivnosti organizacija u svojoj sredini. U manjim sredinama koje ne obiluju udrugama i aktivizmu, mladi angažman pronalaze kroz djelovanje župe ili manjeg lokalnog

udruženja kao što je primjerice lokalno dobrovoljno vatrogasno društvo. U tim organizacijama se mogu naučiti osnove volonterske djelatnosti, rad s ljudima i organizacija te naposljetku preuzimaju na sebe veću odgovornost kako kompetencije rastu ali upravo te karakteristike studentski predstavnici navode kao nešto što su izbrusili kroz predstavništvo uz često dodavanje znanja papirologije. Kasnije dolaskom na Sveučilište pojedinci traže sličan angažman kako bi popunili slobodno vrijeme ali često se dogodi da taj angažman pronađe njih kroz starije studente koji ih uključe u rad neke organizacije. Studentski predstavnici se često vlastitom percepcijom odvajaju od tzv. „običnog studenta“ i često se poimaju bliskima ostalim akterima koji utječu na politike i smjer sveučilišta. Kroz tu uključenost u politike sveučilišta studentski predstavnici često neke uspjehe ili neuspjehe smatraju kao njihove osobne, dok se kod nekih često javlja misao da je možda cijeli trud i zalaganje oko studentskih pitanja zapravo uzaludan jer se često čini kako je u dijalogu često prisutna nezainteresiranost od strane uprava sveučilišta ili samog Ministarstva. Sudjelovanje u političkim procesima kroz studentsko predstavništvo pružilo im je priliku da se upoznaju s politikom na nacionalnoj razini, a upravo taj manjak zainteresiranosti ključnih aktera za dijalog i rješavanje problema koje su pokušavali iskomunicirati igra ulogu u manjku interesa studentskih predstavnika za daljnjim bavljenjem politikom. Unatoč svemu studentsko predstavništvo vide kao priliku i vrijedno iskustvo u kojemu su puno naučili o političkim procesima, administrativnim pitanjima i legislativi, dok su također imali priliku raditi na vještinama komunikacije, pregovaranja, organiziranja, upravljanja i suradnje s većim brojem ljudi.

Kroz odgovore sugovornika bilo je vidljiv osjećaj hijerarhijske kontrole i ograničene autonomije pogotovo kad su u pitanju birokratske prepreke i formalnosti koje su usporavale procese donošenja odluka, što je rezultiralo frustracijom i osjećajem nemoći. Studentski predstavnici su osjećali kako su njihove pozicije formalno važne, ali su njihove mogućnosti da stvarno utječu na odluke bile ograničene. To je posebno bilo izraženo kod pojedinih predstavnika čije su dispozicije reflektirale osjećaj nesigurnosti i ljutnje u kontekstu suočavanja s institucionalnim autoritetima. Također je neoliberalizacija tržišta obrazovanja vidljiva u narativima sugovornika pri čemu su naglašavali rastući pritisak na učinkovitost, odgovornost i proceduralnost. Sugovornici su na neki način i izrazili zabrinutost zbog sve veće komodifikacije obrazovanja, pri čemu su studenti percipirani više kao broj ili klijenti nego kao aktivni sudionici u obrazovnom procesu. Ovaj tržišni pristup dodatno je oblikovao aktivnosti predstavnika usmjeravajući ih prema pragmatičnim rješenjima, a manje prema širem društvenom angažmanu. Pokazalo se da je habitus studentskih predstavnika dinamičan i da se

kontinuirano prilagođava uvjetima sve snažnijeg utjecaja neoliberalnih obrazovnih politika, koje obrazovanje tretiraju sve više kao tržišni sektor. To uzrokuje da se habitus studentskih predstavnika oblikuje pod pritiskom učinkovitosti, konkurentnosti, komodifikacije obrazovanja što uzrokuje balansiranje između kolektivnih interesa i pragmatičnih rješenja koja nameću strukture. Proces rezultira specifičnim oblikovanjem habitusa, gdje je utjecaj na oblikovanje identiteta studentskih predstavnika proizvod individualnih ambicija, institucionalnih očekivanja i kolektivnih interesa tijela kojeg predstavljaju.

Kompleksnost i manjak znanstvenih radova na temu studentskog predstavništva onemogućili su dubinsko istraživanje svih aspekata kulturne, političke i društvene participacije, stoga se predlaže na uzorku studentskih predstavnika podrobnije ispitati neke dobivene rezultate kako bi se mogla sagledati šira slika potreba mladih u politici, kao i dodatnih izvora nezadovoljstva trenutnom političkom scenom i općenitom društvenom atmosferom koja vlada kad se u jednadžbu uključi politika. Uz to je sveprisutna zamka individualizma i tržišne orijentacije koji favoriziraju pragmatičnost iznad kolektivnog djelovanja pa se postavlja pitanje može li se unatoč takvoj klimi u budućnosti oblikovati drugačija atmosfera koja će potaknuti nove modele solidarnosti i zajedništva? Hoće li društveni pokreti i kritička svijest među mladima uspjeti preokrenuti trendove i stvoriti prostor za nove oblike studentskog organiziranja. Kao drugi prijedlog za daljnja istraživanja je provođenje istraživanja sličnog obujma u pojedinačnim Sveučilišnim gradovima odnosno Zborovima, kako bi se mogli donijeti dublji zaključci o klimi na svakom sveučilištu zasebno. Dobiveni rezultati mogu poslužiti kao podloga za razmatranja o unapređenju i poticanju istraživanja angažmana mladih u politici i društvu, utoliko što se do sada nije istraživalo mlade studentske predstavnike kao skupinu stanovništva koja aktivno sudjeluje u određenim domenama društvenog, političkog i kulturnog života. Podaci dobiveni ovim istraživanjem mogu ukazati na probleme, ali ujedno i potencijalna rješenja koja su ponudili sami studentski predstavnici kroz svoje odgovore, kako bi se dodatno angažirali mladi prije svega studenti koji bi svojim aktivnim djelovanjem u lokalnoj zajednici mogli potaknuti promjene koje žele vidjeti u društvu i cjelokupnom obrazovanju u budućnosti.

7.LITERATURA

- Altaras Penda, I. (2005). Identitet kao osobno pitanje. *Revija za sociologiju*, 36 (1-2), 55-62.
- Altbach, P. G. (1981). *Student Politics: Perspectives for the Eighties*. Metuchen, NJ: Scarecrow Press.
- Beck, R. C. (2003). *Motivacija: Teorija i načela*. Naklada Slap: Jastrebarsko
- Bennett, T. (2021). A student union for today's students. School of Education in the Graduate School Southern Illinois University Carbondale.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice (Vol. 16)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boylorn, R. i M. Orbe. (2014). *Critical Autoethnography*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Božić – Vrbančić, S. (2023). *Prekarnost - Priče iz Ubera*. Jesenski i Turk
- Car, E. i Dragić, L. (2023). Studentski predstavnik – pravnik, političar ili ekonomist?. *Medicina Fluminensis*, 59 (4), 457-460.
- Cardozier, V. R. (1968). Student power in medieval universities. *Personnel and Guidance Journal*, 46, 944-948.
- Cardozier, V. R. (1968). The role of students in the governance of institutions of higher learning. *The Journal of Higher Education*, 39(5), 309-314.
- Carr, D. A. (1959). Student government in American colleges and universities. *Educational Record*, 40(2), 209-216.
- Falvey, E. M. (1952). Student self-government at the University of Bologna in the thirteenth and fourteenth centuries. *The Catholic Historical Review*, 38(1), 35-48.
- Falvey, F. (1952) *Student participation in college administration*. New York: Teachers College, Columbia University Press.

Fisher, D. (2012). "Youth Political Participation: Bridging Activism and Electoral Politics." *Annual Review of Sociology* 38(1):119–37.

Giroux, H. A. (2014). *Neoliberalism's war on higher education*. Chicago: Haymarket Books

Ilišin, V. (2008). „Zagrebački studenti o demokraciji i aktivizmu mladih”. *Sociologija i prostor*, 46 (3/4): 311–340

Ilišin, V. (2017). *Mladi i politika: trendovi (dis)kontinuiteta*. U: Ilišin, V. & Spajić-Vrkaš, V. (ur.) *Generacija osujećenih. Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*. Zagreb, Institut za društvena istraživanja, str. 185-254.

Kalanj, Rade (2003). *Zov identiteta*. *Soc.ekol. Zagreb*, vol. 12 No. 1-2(47-68)

Kalanj, Rade. (2010). „Identitet i politika identiteta (Politički identitet) // Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu / Budak, Neven ; Katunarić, Vjieran . (ur.). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo ; Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 117-133

Kerlinger, F. N. (1968). The politics of student participation. *The Journal of Higher Education*, 39(6), 363-369.

Keyes, J. B. (1968). Student involvement in governance: A moral-democratic perspective. *The Journal of Higher Education*, 39(9), 533-538.

Klemenčič, M. (2012). "Student Representation in Western Europe: Introduction to the Special Issue." *European Journal of Higher Education* 2(1):2–19.

Klopf, D. W. (1960). The administration of student affairs: A developmental view. *The Journal of Higher Education*, 31(1), 35-41.

Klopf, G. (1960). *College student government*. New York: Harper and Brothers.

Kuh, D. G. et al. (2006). *What Matters to Student Success: A Review of the Literature*, Commissioned Report for the National Symposium on Postsecondary Student Success: Spearheading a Dialog on Student Success, National Postsecondary Education Cooperative.

Lunn, L. E. (1957). Student participation in the development of college policies. *The Journal of Higher Education*, 28(7), 343-349.

McGuire, J. F. (1960). Student government at American colleges and universities. *The Journal of Higher Education*, 31(4), 189-194.

McKown, H. G. (1944). The rise and decline of the Jeffersonian system of student government at the University of Virginia. *Educational Record*, 25(2), 107-116.

Pettit, L. K. i P. C. Dunham. (1983). Relationships between Student Governments and Governing Boards at Universities and Colleges in the United States. *College student affairs journal*, 4(4), 28-53.

Reed-Danahay, D. (1997). *Auto/ethnography: rewriting the self and the social*. Explorations in anthropology. London: Rotledge.

Sanford, N. (1970). The role of students in university governance. *Liberal Education*, 56(2), 105-116.

Sparkes, A. C. (2000). Autoethnography and narratives of self reflections on criteria in action. *Sociology of Sport Journal*, 17, 21-41.

Vaccaro, A. i Covert, J. (1969). *Student involvement in university government*. Princeton, NJ: Educational Testing Service.

Weiss, M. L. i E. Aspinall. (2012). *Student Activism in Asia: Between Protest and Powerlessness*. Minneapolis: University of Minnesota Press. Retrieved March 31, 2017

Williamson, J. M. i R. L. Cowan, (1966). The history of student representation in institutional governance. *Journal of Higher Education*, 37(8), 413-418.